

Amnestie

Zdeněk Koudelka

1. Historie amnestie

Amnestie je tradiční nástroj hlavy státu na našem území před rokem 1918, v různých obdobích Československa i v rámci České republiky. V reakci na velkou amnestii Václava Havla 1. 1. 1990 byla udělována amnestie méně často než dříve. Amnestie se udělovaly při nástupu prezidenta, při významných výročích státu, ale i jindy. Například Tomáš Garrigue Masaryk udělil svou poslední amnestii 14. 12. 1935 v den své abdikace.

1.1. Období 1918- 1938

První amnestie byla vyhlášena 5. 11. 1918 Národním výborem československým,¹ který převzal veškerou moc, bývalých ústředních orgánů monarchie, tedy i moc hlavy státu. Amnestii vyhlásil na trestné činy namířené proti zájmům Rakousko-Uherska. Později bylo uděleno dalších 18 amnestií prezidentem nebo v jeho zastoupení, které již nebyly publikovány ve Sbírce zákonů, ale převážně ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti. **Průměrně byla vyhlášena amnestie každý rok.**

1.2 Protektorát Čechy a Morava 1939-1945

Jednu amnestii udělil vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler 7. 6. 1939 a byla provedena vyhláškou říšského ministra spravedlnosti.² Amnestii aplikovaly německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava. Tato amnestie jako následek okupace byla z hlediska československého právního řádu neplatná. V době Protektorátu Čechy a Morava udělila protektorátní vláda daňovou a devizovou amnestii vládními nařízeními s mocí zákona v roce 1939.³

1.3 Československý exil 1940-45

V exilu udělil prezident Edvard Beneš amnestii 24. 12. 1941 v oboru vojenského soudnictví pro vojenské osoby. Byla zveřejněna v Úředním věstníku československém.

1.4 Období 1945-1947

Uděleny prezidentské amnestie při příležitosti ukončení války 31. 7. 1945, která byla uveřejněna ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, a 29. 8. 1945, která byla uveřejněna v Úředním listu.⁴ Pro Slovensko byla navíc udělena amnestie 27. 8. 1946. Vedle toho byly uděleny dvě amnestie zákonem v oblasti neplacení daní a dvě amnestie vládou v oblasti správního trestání. Rovněž byl přijat zákon č. 115/1946 Sb., o právnosti jednání souvisící s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů, který amnestoval některá jednání v době 30. 9. 1938 – 28. 10. 1945.

1.5 Období 1948-1959

Uděleno 6 trestních amnestií (včetně 1 v oblasti spadající pod vojenské soudy). Jedna byla při příležitosti významného výročí (1955) a dvě při příležitosti úmrtí prezidenta, fakticky šlo však o nástupní amnestie nových prezidentů (1953, 1957). Rovněž při zvolení Klementa Gottwalda

¹ Nařízení Národního výboru československého č. 28/1918 Sb.

² Výnos vůdce a říšského kancléře, Říšský zákoník I., s. 1023, přetištěno ve sbírce říšského protektora 16/39. Prováděcí nařízení ministra spravedlnosti k výnosu Vůdce a říšského kancléře o udělování beztrestnosti z 30. června 1939, Říšský zákoník I., s. 1087, přetištěno ve sbírce říšského protektora 17/39.

³ Vládní nařízení č. 192 a 290/1939 Sb.

⁴ Rozhodnutí prezidenta č. 243/1945 Ú.I.

byly uděleny 2 amnestie pro občanské i vojenské trestní soudy. **Průměrně byla amnestie asi jednou za 2,5 roku** (formálně dvě amnestie – zvláště pro občanské trestní a vojenské soudy - z roku 1948 jsou započítány do průměru jako jedna). Rovněž bylo uděleno 5 správních amnestií.

1.6 Období 1960 – listopad 1989

Uděleno 10 amnestií. Tato doba začala amnestií z 9. 5. 1960, která se snažila vyrovnat s nezákonnostmi 50. let 20. století.⁵ Bylo uděleno 7 amnestií při významném výročí státu a jedna zároveň při nástupu Ludvíka Svobody do úřadu prezidenta republiky. **Průměrně byla amnestie udělena asi jednou za 2,9 roku.** V rámci prezidentské amnestie z 9. 5. 1960 udělila vláda i amnestii na správní delikty (přestupky).

1.7 Období prosinec 1989-1992

Uděleny tři trestní amnestie, z toho amnestie z 1. 1. 1990 je uváděna jako největší v historii, kdy byly propuštěny téměř tři čtvrtiny z odsouzených osob ve výkonu trestu odnětí svobody a prominuly se všechny podmíněně odložené tresty odnětí svobody, všechny peněžitě tresty a všechna nápravná opatření. Tato amnestie byla udělena při příležitosti zvolení prezidenta Václava Havla, ale reagovala i na změnu režimu. V rámci této amnestie z asi 20 700 odsouzených ve výkonu trestu bylo propuštěno asi 15 000 osob z výkonu trestu odnětí svobody na území ČR. **Průměrně byla vydána amnestie jednou za necelý rok** bez započtení přestupkových amnestií. Fakticky 8. 12. 1989 ještě Gustávem Husákem a Václavem Havlem 1. 1. 1990 a 16. 2. 1990.⁶ Vedle prezidentských amnestií byly vydány vládami i amnestie v oblasti přestupků.

1.8 Čechy, Morava a Slezsko 1993-2013

Uděleny tři amnestie – 1993, 1998, 2013. Z toho dvě amnestie při příležitosti nástupu prezidenta do úřadu (1993, 1998) a jedna amnestie při významném výročí státu (2013). **Průměrně byla vydána prezidenty amnestie jednou za 6,6 roku.** Vedle toho byly zákonem uskutečněny zbraňové amnestie (dočasné zrušení trestnosti nedovoleného ozbrojování). Stalo se tak v 1. 3. 1996, 1. 1. 2003, 1. 2. 2009, 1. 7. 2014.⁷

1.9 Slovenská republika 1993-2013

Byly uděleny amnestie při příležitosti zvolení novým prezidentem Michalem Kováčem 1993, Rudolfem Schustrem 1999 a Ivanem Gašparovičem 2004.⁸ Ivan Gašparovič při opětovném zvolení roku 2009 amnestii neudělil. Též Andrej Kiska při nástupu do funkce prezidenta 2014 amnestii neudělil. Rudolf Schuster dále udělil amnestii při konci jubilejního roku 2000.⁹ Ivan Gašparovič udělil amnestii při 20. výročí samostatnosti Slovenské republiky 2. 1. 2013.¹⁰ Ve srovnání s Čechami, Moravou a Slezskem je zajímavé, že v letech 1999-2012, kdy nebyla v Čechách, na Moravě a ve Slezsku udělena žádná amnestie, byly na Slovensku uděleny 3. Vláda udělila dvě přestupkové amnestie roku 1993 a 1998.¹¹

Zajímavým případem je udělení trestní amnestie předsedou vlády Vladimírem Mečiarom při příležitosti 5. výročí samostatnosti Slovenské republiky, který ji pro nejasnost doplnil dalším amnestijním rozhodnutím. Amnestie udělil v zastoupení prezidenta v době, kdy byla

⁵ Vyhlášena pod č. 54/1960 Sb.

⁶ Vyhlášeny pod č. 150/1989 Sb. a dále v částce 1 a 10 Sbírky zákonů 1990.

⁷ § 97 zákona č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních. § 69 zákona č. 119/02 Sb., o zbraních. Čl. II zákona č. 484/2008 Sb. Čl. II zákona č. 170/2013 Sb.

⁸ Rozhodnutí prezidentů Slovenské republiky č. 81/1993, 172/1999 a 364/2004 Z.z.

⁹ Rozhodnutí prezidenta Slovenské republiky č. 438/2000 Z.z.

¹⁰ Rozhodnutí prezidenta Slovenské republiky č. 1/2013 Z.z.

¹¹ Usnesení vlády Slovenské republiky č. 23/1993 a 56/1998 Z.z.

prezidentova funkce neobsazena. S těmito amnestiemi nesouhlasil následný předseda vlády Mikuláš Dzurinda, který je rovněž v době neobsazení prezidentského úřadu omezil. Toto omezení však prohlásil Ústavní soud v Košicích za neústavní.¹²

Trestní amnestie prezidenti na Slovensku udělili asi jednou za 4 roky, při započtení dvou amnestií předsedy vlády Vladimíra Mečiara asi jednou za 3 roky.

2. Ústavní charakteristika milosti a amnestie

Prezidentské pravomoci dobře poukazují na dvojakost úřadu prezidenta, který je podle systematického řazení Ústavy orgánem moci výkonné, ale zároveň hlavou státu. Z **pohledu organizačního** všechny jeho pravomoci můžeme zařadit do moci výkonné. Z **pohledu funkčního** však některé jeho pravomoci jsou realizací práv hlavy státu při přijímání zákonů v moci zákonodárné (veto, podpis zákona), což je i výslovně zakotveno podrobnou úpravou tohoto práva v hlavě Ústavy věnované moci zákonodárné,¹³ či soudní (milost, amnestie). Petr Fiala si výslovně klade otázku, zda o prezidentu republiky neuvažovat jako o součásti „*legislativní moci, když svými pravomocemi v zákonodárném procesu (veto) funguje jako třetí komora parlamentu*“.¹⁴

Do roku 1918 bylo panovníkovo právo milosti upraveno v rámci moci soudní.¹⁵ Československá Ústavní listina upravovala prezidentovo právo veta systematicky v moci zákonodárné¹⁶ a právo milosti v moci soudní.¹⁷ Hlava státu, byť je organizačně zařazena v moci výkonné, je svými různými působnostmi funkčním pojítkem jednotlivých mocí, které nejsou odděleny absolutně, ale relativně a i skrze hlavu státu se vzájemně vyvažují. Teorie dělby moci není o absolutním oddělení, to by mělo za následek vznik samostatných států exekutivního, legislativního a justičního, ale i o vzájemné kontrole a vyvažování.¹⁸ Václav Pavlíček uvádí: „*Právo prezidenta republiky jmenovat a odvolávat nejvyšší státní funkcionáře na základě ústavy a zákonů v současné době nevyplývá z jeho postavení jako součásti moci výkonné, ale z jeho funkce hlavy státu.*“¹⁹ V postavení prezidenta jako hlavy státu se projevuje koncepce jednoty státní moci,²⁰ kdy tento úřad nelze jednoznačně ztotožnit jen s mocí výkonnou. Prezident republiky je individuální a tedy i monokratický státní orgán, byť platnost některých jeho rozhodnutí je podmíněna kontrasignací předsedy vlády.

Právo milosti je tradiční právo hlavy státu, které může sloužit jako osobní výsada motivovaná humanitárními ohledy, ale také jako nástroj politiky státu. Případ izraelského vojáka Gilata Šalita dokazuje, jak institut milosti může být využit pro řešení krizové situace. Izrael se rozhodl v říjnu 2011 vyměnit zadržované Palestince za svého vojáka, přičemž se na Palestince

¹² Rozhodnutí předsedy vlády Slovenské republiky č. 55/1998, 214/98 a 375/1998 Z.z. Rozhodnutí Ústavního soudu v Košicích z 28. 6. 1999 I.ÚS 30/99. MILAN BICKO: Porovnanie právnej úpravy amnestie v podmienkach Slovenskej a Českej republiky a spoločenský dopad amnestie č. 1/2013 prezidentov Slovenskej a Českej republiky. *Státní zastupitelství* 2/2013, ISSN 1214-3758, s. 53n.

¹³ Čl. 50-51 Ústavy č. 1/1993 Sb.

¹⁴ PETR FIALA: *Politika, jaká nemá být*. Brno 2010, ISBN 978-80-7325-216-8, s. 33.

¹⁵ Čl. 13 základního zákona státního č. 144/1867 ř.z., o moci soudcovské. JANA KANTOŘÍKOVÁ: K otázce prezidentských milostí. *Právní fórum* 1/2004, ISSN 1214-7966, s. 27.

¹⁶ § 47 Hlavy druhé Moc zákonodárná Ústavní listiny uvozené zákonem č. 121/1920 Sb.

¹⁷ § 103 Hlavy čtvrté Moc soudní Ústavní listiny.

¹⁸ Absolutizaci snahy po oddělení moci soudní kritizoval tajemník prezidenta Václava Klause LADISLAV JAKL: Komu slouží nezávislost? *Soudcovská v ČR, fikce nebo realita?*, Sborník Centra pro ekonomiku a politiku č. 52, Praha 2006, ISSN 1213-3299, s. 43-44.

¹⁹ VÁCLAV PAVLÍČEK: Jmenovací a odvolací pravomoci prezidenta republiky. *Soudcovská v ČR fikce nebo realita?* Sborník Centra pro ekonomiku a politiku č. 52, Praha 2006, ISSN 1213-3299, s. 74.

²⁰ VÁCLAV PAVLÍČEK: Prerogativy nebo správní akty prezidenta republiky. *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav Brno 2008, ISBN 978-80-210-4520-0, s. 136.

nedíval jako na válečné zajatce, ale kriminální delikventy. Jejich propuštění bylo dosaženo milostí prezidenta Šimona Perese. Dobré fungování státu se pozná na řešení krizí. Náš stát zatím nemusel řešit výměnu našich občanů zadržovaných v cizině za osoby u nás vězněné. Nelze však vyloučit, že k takové situaci dojde a náš stát může být postaven před tvrdou realitu požadavku výměny našich občanů za nějaké vězně, a to dokonce pod hrozbou zabití našich rukojmí v krátkém čase. Zda je správné vyměňovat rukojmí či ne je výsostně politické rozhodnutí výkonné moci. Jsou teorie, které výměnu rukojmí odmítají, ale na příkladu Izraele je vidět, že jsou naopak uplatňovány názory, kdy jeden izraelský život má cenu více než tisíce propuštěných nepřátel. Odpovídá to heslu známého izraelského vyznamenaní Spravedlivý mezi národy: „*Kdo spasí jeden život, spasí celý svět.*“. Pokud stát má být funkční, musí mít právní nástroje, aby politické rozhodnutí dokázal realizovat. Při výměně zajatců v krátké době je to právě institut milosti či amnestie, který toto umožňuje. Nelze rychle přijímat zvláštní zákon o amnestii a ani nelze obcházet jednotlivé soudy s tím, aby ihned propustily osoby určené pro výměnu. Úvahy o zrušení či omezení práva milosti²¹ a amnestie pomíjejí to, že stát musí mít právní nástroje pro řešení krizových situací. Neustálé oslabování výkonné moci, které v běžných situacích není ani vnímáno, vede k tomu, že se stát stane bezzubým v době krize. Soudní ani zákonodárná moc nejsou ze své podstaty určeny k rychlému řešení krizových situací.

Prezident uděluje amnestii, odpouští a zmírňuje tresty uložené trestními soudy (agraciace) a nařizuje, aby se trestní stíhání nezahajovalo anebo se v něm nepokračovalo (abolice), zahazuje tresty (rehabilitace cestou milosti). Pokud prezident nařídí, aby se v trestním stíhání nepokračovalo, vylučuje to možnost mimořádných opravných prostředků (dovolání, obnova řízení) v neprospěch obviněného.²² Nařídí-li to v řízení o udělení milosti prezident republiky, trestní řízení se zatím nezahájí nebo se v zahájeném trestním řízení nepokračuje a obviněný se propustí z vazby, anebo se výkon trestu odloží nebo přeruší.²³

Rovněž rozhodnutí o amnestii, které se vyhláší ve Sbírce zákonů od roku 1960,²⁴ byť to výslovně žádný právní předpis nestanoví jako povinnost, má materiálně povahu normativního právního aktu, ne individuálního. Týká se totiž více osob určených obecnými znaky (věk, spáchaný trestný čin). Je faktickým projevem nařizovacího práva, byť naše ústava obecnou nařizovací působnost svěřuje vládě, ne prezidentovi.²⁵ To dosvědčuje i to, že výrok amnestie ve věci nezahájení či zastavení trestního stíhání je uvozen slovem „nařizují“.²⁶ Amnestii považuje spíše za normativní právní akt či opatření obecné povahy brněnský konstitucionalista a politolog Vojtěch Šimíček.²⁷ Ústavní soud však vyloučil svou působnost ve vztahu k přezkumu amnestie a tím i její charakteristiku jako právního předpisu. Amnestijní rozhodnutí je podle něj nezrušitelné, včetně soudní moci.²⁸ Ústavní soud odkázal na Františka Weyra, který poukázal na to, že „*protiklad obecných a konkrétních norem jest nutně pouze relativní, tj. že táž norma může se jeviti jako obecná (vzhledem k jiné konkrétnější) a konkrétní vzhledem k jiné obecnější*“.²⁹ Právní akty jsou na určité škále: čistý právní předpis – právní

²¹PETR UHL: Teď už přímá volba prezidenta nebude. *Právo* 20. 10. 2011, s. 6, ISSN 1211-2119.

²² § 265p ods. 2 pís. b), § 278 pís. c) trestního řádu č. 141/1961 Sb.

²³ § 366 ods. 3 trestního řádu.

²⁴ JANA KANTOŘÍKOVÁ: K otázce prezidentských milostí, *Právní fórum* 1/2004, ISSN 1214-7966, poz. 5.

²⁵ Čl. 78 Ústavy č. 1/1993 Sb.

²⁶ Čl. I ods. 1 rozhodnutí o amnestii č. 56/1993 Sb. Čl. I rozhodnutí o amnestii č. 20/1998 Sb. EMIL SOBOTA, JAROSLAV VOREL, RUDOLF KŘOVÁK, ANTONÍN SCHENK: *Československý prezident republiky*, Praha 1934, s. 132.

²⁷ VOJTĚCH ŠIMÍČEK: Neodpovědnost prezidenta a soudní přezkoumatelnost některých jeho aktů, sborník *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*, Brno 2008, ISBN 978-80-210-4520-0, s. 162 p. 11.

²⁸ Bod 27 odůvodnění usnesení Ústavního soudu z 5. 2. 2013, Pl.ÚS 4/13. VÁCLAV PAVLÍČEK: *O české státnosti. 3. Demokratický právní stát*. Praha 2009, ISBN 978-80-246-1642-1, s. 319.

²⁹ FRANTIŠEK WEYR: *Teorie práva*. Brno-Praha 1936, s. 43.

předpis sui generis – akt aplikace práva sui generis – čistý akt aplikace práva. Přičemž hranice mezi nimi je někdy volná. Amnestii podřadil Ústavní soud pod akt aplikace práva sui generis.³⁰

Faktem zůstává, že amnestie je obecným rozhodnutím a k její aplikaci je nutné individuální rozhodnutí soudu nebo státního zástupce formou usnesení, proti kterému je možný řádný opravný prostředek – stížnost. Nicméně rozdílný je přístup u usnesení soudu při užití mimořádného opravného prostředku – dovolání, kdy Nejvyšší soud na základě zákonného výčtu připustil dovolání proti usnesení o aplikaci amnestie, kterým se zastavuje trestní stíhání (abolice), pokud je tímto rozhodnutím věc pravomocně skončena,³¹ ale nepřipustil dovolání proti usnesení soudu ve věci prominutí trestu (agraciace).³² I zde je však možná stížnost pro porušení zákona ministra spravedlnosti.³³

Individuální milost po odsouzení nepodléhá kontrasignaci, zatímco milost před odsouzením a kolektivní amnestie ano. Lubomír Kopeček považuje na slovenském ústavním modelu zavedení kontrasignace roku 1999³⁴ u práva amnestie slovenského prezidenta za ochranu proti případnému zneužití. Sám však uvádí příklad jen jedné sporné amnestie, kterou na místě prezidenta v době, kdy prezidentský úřad nebyl obsazen, učinil předseda vlády Vladimír Mečiar.³⁵ Kontrasignace by zde nic nevyřešila. Slovenskou úpravu spíše radikálně změnilo omezení milostí a amnestie jen na uložené tresty, tedy zrušení práva prezidenta nařizovat, aby se trestní stíhání nezahajovalo či se v něm nepokračovalo.³⁶ Původně veškeré individuální milosti v Čechách, na Moravě a ve Slezsku kontrasignaci nepodléhaly, což změnila novela ústavy roku 2012.³⁷

Právo milosti je zakotvené v Ústavě a blíže provedené trestním řádem, přičemž Ústava výslovně neumožňuje (odlišně od práva delegovat uzavírání mezinárodních smluv) přenést právo rozhodovat ve věci samé na jiný orgán. Prezident podle trestního řádu může svým rozhodnutím sice pověřit ministra spravedlnosti provedením řízení o milosti a právem bezdůvodné návrhy zamítnout, ale udělit milost může jen osobně. V letech 2003-13 celé řízení o milosti zajišťovala Kancelář prezidenta republiky.³⁸ Nutnou součinnost jí poskytly orgány činné v trestním řízení přímo na základě ústavního práva prezidenta a povinnosti součinnosti státních orgánů, byť to blíže zákon neupravuje.³⁹

³⁰ Body 15 a 27 odůvodnění usnesení Ústavního soudu z 5. 2. 2013, Pl.ÚS 4/13.

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu z 25. 6. 2013, 7Tdo 636/2013.

³² Usnesení Nejvyššího soudu z 25. 7. 2013, 7Tdo 527/2013.

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu z 8. 1. 2014, 7Tz 38/2013.

³⁴ Čl. 102 Ústavy SR č. 460/1992 Sb. ve znění ústavního zákona č. 9/1999 Z.z.

³⁵ Rozhodnutí o amnestii č. 214/1998 Z.z. LUBOMÍR KOPEČEK: Prezident v politickém systému Slovenska - nelehké hledání fungujícího modelu. *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Praha 2008, ISBN 978-80-7363-179-6, s. 177, 194-195, 206 p. 3, s. 209 p. 12.

³⁶ Čl. 102 ods. 1 pís. j) Ústavy SR č. 460/1992 Sb. ve znění ústavního zákona č. 90/2001 Z.z.

³⁷ Ústavní zákon č. 71/2012 Sb.

³⁸ Čl. 62 pís. g) a čl. 63 ods. 1 pís. j) Ústavy ČR. § 366-370 trestního řádu č. 141/1961 Sb. Právo udělovat milost je již od Ústavní listiny z r. 1920 označováno za nepřenositelné, kdy i podle dikce trestního řádu ministr spravedlnosti může z pověření prezidenta pouze připravovat podklady pro milost, případně zjevně neodůvodněné žádosti odmítnout, nesmí milost sám udělit - rozhodnutí prezidenta č. 33/1994 Sb., které však bylo zrušeno rozhodnutím prezidenta č. 254/2003 Sb. Vladimír Král in PAVEL ŠÁMAL a kol.: *Trestní řád-komentář 2. 5.* vydání Praha 2005, s. 2479-2488. ZBYNĚK ŠÍN: Ústavní oprávnění prezidenta republiky udělovat milost. *Právní rádce* č. 10/1995, s. 7-8.

³⁹ Ústava Slovenskej republiky a ani iná právna úprava výslovně neukládá orgánom činným v trestnom konaní povinnosť poskytovať prezidentu republiky súčinnosť v konaní o udelení milosti. Túto povinnosť však možno vyvodit' z ústavných zásady spolupráce jednotlivých zložiek štátnej moci, ktorá platí aj bez výslovnej ústvnej alebo zákonnej úpravy. Usnesení č. 24/1997 Zbierky nálezov a uznesení Ústavného soudu (I.ÚS 61/96).

Roku 1994 prezident Václav Havel využil zmocnění trestního řádu a přenesl na ministra spravedlnosti řízení v žádostech o milost (roku 1993 tak učinil na generálního prokurátora). Václav Klaus toto rozhodnutí Václava Havla zrušil. Je sporné, zda obyčejný zákon může přenést na jiný subjekt ústavní právo prezidenta, byť jen v části řízení o milostech, kdy ministr nemohl sám milost udělit, ale mohl žádost zamítnout. Již při projednávání návrhu Ústavní listiny z roku 1920 označil Ústavní výbor Národního shromáždění právo udělit milost za nedelegovatelné.⁴⁰ Tím se zřejmě myslelo samotné rozhodnutí o udělení milosti.

Navíc byl spor, zda prezidentovo rozhodnutí nemělo být kontrasignováno, protože právo milosti tehdy výlučně patřilo do nekontrasignovaných aktů prezidenta, anebo mělo být kontrasignováno, protože nejde o vlastní rozhodnutí ve věci milosti, ale o přenesení působnosti prezidenta, byť částečné, na základě obyčejného zákona. Tedy lze vyložit i potřebu kontrasignace dle čl. 63 ods. 2 a 3 Ústavy.⁴¹ Rozhodnutí Václava Havla ani jeho zrušení rozhodnutím Václava Klause kontrasignována nebyla.⁴² Praxe se tedy postavila na stanovisko, že i toto rozhodnutí bylo v rámci nekontrasignovaného ústavního práva milosti a nejde o novou působnost prezidenta založenou až obyčejným zákonem.

Miloš Zeman přenesl agendu milostí na ministra spravedlnosti dle zmocnění daného trestním řádem svým rozhodnutím č. 378/2013 Sb. s kontrasignací předsedy vlády. Věc je však složitější po ústavní změně z roku 2012, která převedla milosti prezidenta, kdy nařizuje, aby se nezhajovalo či nepokračovalo v trestním stíhání, do kontrasignovaných pravomocí. Odpouštění, zmírňování a zahlazení trestů je nadále nekontrasignováno. Řešením otázky, zda rozhodnutí prezidenta o přenesení řízení o milostech na ministra spravedlnosti kontrasignovat či ne, je vydáním dvou samostatných rozhodnutí. Jedno pro milosti v neskončených trestních stíháních bude kontrasignované a druhé o promíjení a zahlazení trestů bude nekontrasignované.

Prezident může vyhlásit kolektivní amnestii či dát individuální milost jednotlivým osobám. Prezidentská hromadná amnestie či individuální milost upravuje práva a postavení osob bez jejich vlastní vůle. Ani v případě individuálně určené milosti nemusí prezident vyčkat žádosti o milost, ať již pocházející od osoby, jíž má být udělena, příbuzných či jiných žadatelů, ale může jednat z vlastního uvážení. Prezident může dokonce svého práva využít i proti vůli dotčené osoby. V případě individuální milosti či amnestie může osoba (obžalovaný), proti níž byla podána obžaloba, ale nebylo pravomocně rozhodnuto, trvat na dalším projednání případu. Soud v takovém případě rozhodne jen o vině, nikoliv o trestu. Otázkou je, zda takový postup umožněný trestním řádem⁴³ je v souladu s ústavní normou, že prezident nařizuje zastavit trestní stíhání.⁴⁴ Tímto postupem se zatěžují soudy, když se de iure i při zproštění obžaloby nemění právní postavení obžalovaného, protože na něj se i dříve hledělo jako na nevinného podle zásady presumpce nevinny.

Pokud prezident udělí amnestii či milost již odsouzeným osobám ve výkonu trestu, může ji vedle nepodmíněného udělení udělit i s podmínkami. Ve svém rozhodnutí může stanovit, že pokud v daném časovém období spáchá omilostněná osoba jiný trestný čin, milost se ruší, anebo dát podmínku nahrazení trestným činem způsobené škody do určité doby. Plnění podmínek sleduje soud, který o věci rozhodoval v prvním stupni. Promínutím trestu se zrušuje nebo mění výrok soudu ve věci trestu, nikoliv celý rozsudek včetně otázky viny a náhrady škody.

⁴⁰ JANA KANTOŘÍKOVÁ: K otázce prezidentských milostí. *Právní fórum* 1/2004, ISSN 1214-7966, s. 27.

⁴¹ JAN FILIP: *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vydání Brno 2001, ISBN 80-210-2592-1, s. 311.

⁴² Rozhodnutí prezidenta republiky č. 33/1994 Sb. a 254/2003 Sb.

⁴³ § 11 ods. 3, § 227 trestního řádu č. 141/1961 Sb.

⁴⁴ JANA KANTOŘÍKOVÁ: K otázce prezidentských milostí. *Právní fórum* 1/2004, ISSN 1214-7966, část Návrh na řešení v ústavněprávní rovině.

Soudci nejsou nadlidi, ale lidé. A lidé chybují. I u nás dochází k justičním omylům a odsouzení nevinných. Otázkou je, jak často. K nápravě chyb slouží víceinstanční soudnictví. I to však může chyby jen zmenšovat. V justici katastrofu většinou způsobí více chyb, které se setkají v jednom procesu. Že chybu udělá nalézací soud, neodhalí ji soud odvolací ani Nejvyšší soud. V případě vražd, jež spáchali manželé Stodolovi, byl za jednu odsouzen člověk, který ji nespáchal. Teprve dopadení manželů Stodolových vedlo k tomu, že tento nespravedlivě odsouzený člověk byl osvobozen. Ale mezitím byl dlouho ve vazbě a rozpadla se mu rodina. Chybu policie, státního zastupitelství i soudu zaplatilo Ministerstvo spravedlnosti penězi. Ale lze zaplatit rozpad rodiny? I u nás byli odsouzeni lidé neprávem. Je jich málo, ale pro ně je to křivda nekonečná. K ústavním nástrojům nápravy justičních omylů slouží i milost prezidenta republiky. Ta není jen milosrdenstvím, pokud je právem odsouzený pachatel hoden milosti pro nemoc. Milost je i nástrojem toho, že hlava státu se chce postavit soudní moci, jelikož jej nepřesvědčila. Prezident má mimořádnou společenskou i mocenskou autoritu a má právo svůj názor prosadit i cestou milosti. V nejkřiklavějších procesech dějin zásah hlavy státu vedl k nápravě soudních chyb. V případě Hilsneriády u nás císař František Josef prominul Leopoldu Hilsnerovi odsouzenému za vraždu trest smrti a Karel I. jej v roce 1918 omilostnil zcela. Soudní rehabilitace se nekonala. Ve špionážní aféře ve Francii byl 1894 nespravedlivě odsouzen kapitán Alfred Dreyfus na doživotí. Justice nebyla schopna přiznat své pochybení ani při revizi procesu v roce 1899, kdy jen vynesla menší trest, a věc ukončila v září 1899 milost prezidenta Émile Loubeta. Justice naopak odsoudila za kritiku Dreyfusova odsouzení spisovatele Émila Zolu. Teprve 1906 se Dreyfus dočkal soudní rehabilitace.

Na odsouzeného, jemuž byl trest odpuštěn, se nadále hledí jako na vinného. Prezident však může prominutí trestu kombinovat se současným rozhodnutím o zahlázení odsouzení, pak se na dotčeného hledí jakoby odsouzen nebyl. Nemůže však zrušit soukromoprávní povinnost náhrady škody vyslovenou v trestním rozsudku.

Zahlázení trestu však nebrání, aby bylo ke skutku, za nějž byl pachatel uznán vinným, přihlédnuto při dalším posuzování jeho trestné činnosti. Nejvyšší soud uvedl: „*Pojmem „opětovně“, jež je znakem kvalifikované skutkové podstaty podle § 145 odst. 2 písm. g) tr. zákoníku a § 358 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku, vyjádřeným slovy „spáchá-li čin v odstavci 1 opětovně“, se rozumějí případy, kdy pachatel trestný čin opakuje. Je tomu především u souběhu trestných činů, a podmínkou u nich není, aby za ně byl pachatel pravomocně odsouzen nebo potrestán, avšak i sem takové případy patří [nepatří sem pokračování, kdy pachatel bude postižen pro zvlášť přitěžující okolnost na dvou nebo více osobách § 145 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku]. Uvedený znak je naplněn i tehdy, když pachatel byl již pro takový čin odsouzen, avšak hledí se na něho, jako by odsouzen nebyl. Vzhledem k tomu, že pro naplnění znaku opětovnosti pachatel nemusí být vůbec odsouzen, odpovídá tomuto pojetí skutečnost, že účinek zahlázení, jímž je odstranění nepříznivých důsledků odsouzení v budoucím životě pachatele (§ 106 tr. zákoníku) se zde neuplatní. S ohledem na tyto argumenty uvedená okolnost vychází z vlastního opakování téhož zločinu bez vztahu k jakémukoliv odsouzení, tedy i odsouzení jinak zahlázenému (srov. rozhodnutí č. 58/2011 Sb. rozh. tr.). Z uvedených zásad vyplývá, že naplnění znaku „opětovně“ nebrání ani účinek zahlázení spojený s prominutím uloženého trestu na základě amnestie prezidenta republiky ze dne 1. 1. 2013 usnesením Okresního soudu v Uherském Hradišti, soudu pro mládež, ze dne 29. 4. 2013, sp.zn. 2 Tm 17/2010. Pro naplnění znaku „opětovně“ nemá význam otázka, zda obviněný byl či nebyl odsouzen, ale rozhodné je, že amnestií zůstal nedotčen výrok o vině, podle něhož se opakování v trestném činu posuzuje.“⁴⁵*

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu z 19. 3. 2014, 8 Tdo 1301/2013.

Důvodem pro udělování amnestie je snaha o odpuštění trestů za určité trestné činy z politických motivů (např. amnestie Ludvíka Svobody z 27. 5. 1968 pro ilegální emigranty č. 52/1969 Sb. či amnestie Václava Havla z 16. 2. 1990 částka 10/1990 Sb. vůči ilegálním držitelům střelných zbraní při jejich dobrovolném odevzdání), slavnostní příležitost (např. amnestie Ludvíka Svobody z 9. 5. 1968 č. 55/1968 Sb.) či ústavní zvyklost udělovat amnestii při nástupu hlavy státu do úřadu (též amnestie č. 55/1968 Sb.).⁴⁶ Amnestie má i své dopady finanční, kdy může řešit problém přeplněnosti věznic. Propuštěním vězňů se stát zbavuje závazků za jejich obživu a může ušetřit značné prostředky ve vězeňství.⁴⁷

V Evropě jednou poskytnutou amnestii zpravidla nelze zrušit. O to se na Slovensku pokusil premiér Mikuláš Dzurinda, když roku 1998 v době neobsazení prezidentského úřadu zrušil část amnestie, kterou v zastoupení prezidenta vydal předchozí premiér Vladimír Mečiar (Mečiar vydal 2 rozhodnutí o amnestii). Toto zrušení amnestie prohlásil za neústavní Ústavní soud v Košicích.⁴⁸ Křesťansko-demokratické hnutí navrhlo vydání zvláštního ústavního zákona⁴⁹ rušící Mečiarovu amnestii, ale tento zákon 3. 2. 2012 Národní rada neschválila. Mečiarovy amnestie i nápad zrušit je ústavním zákonem okomentoval předseda slovenské vlády Róbert Fico slovy: „*Amnestie byly morální suterén, jejich zrušení by byl právní.*“⁵⁰ Nezrušitelnost amnestie zvláštním ústavním zákonem odmítl z důvodu ochrany principů dělby moci a zásady obecnosti ústavního zákona i ředitel Odboru legislativy Kanceláře Národní rady Slovenské republiky Boris Balog.⁵¹ Z tohoto konkrétního případu, který se týkal Ivana Lexy – bývalého ředitele Slovenské informační služby, vyšel i Evropský soud pro lidská práva, který rovněž fakticky stvrdil nezrušitelnost amnestie s výjimkou extrémních příkladů, kdy by pachatelé zločinů proti lidskosti využili jimi ovládanou státní moc k vydání amnestie.⁵²

Slovy Róberta Fica nás do právního suterénu chtěla dostat skupina senátorů, která navrhla Ústavnímu soudu zrušení amnestie z 1. 1. 2013. Ovšem Ústavní soud v Brně vyloučil svou působnost ve vztahu k přezkumu amnestie. Amnestijní rozhodnutí je podle něj nezrušitelné,

⁴⁶ V úvodním prohlášení amnestie L. Svobody č. 55/1968 Sb. z 9. 5. 1968 je vedle uvedení příležitosti státního svátku a 50. let trvání československého státu výslovně zdůrazněna i zvyklost udělovat amnestii při nástupu hlavy státu do úřadu. Toto uznání ústavní zvyklosti v aktu zveřejněném ve Sbírce zákonů je jinak v našem právním řádu stojícím na kontinentální zásadě výlučné závaznosti psaných obecně závazných právních aktů nezvyklé, rovněž úvodní věta amnestie V. Havla z 1. 1. 1990 (částka 1/1990 Sb.) se odvolává na příležitost zvolení do funkce prezidenta, i když se výslovně neuvádí pojem ústavní zvyklosti, stejně tak amnestie V. Havla z 3. 2. 1993 č. 56/1993 Sb. Tato zvyklost nebyla vždy dodržována. Při nástupu G. Husáka nebyla 1975 udělena žádná amnestie, ovšem nedlouho předtím byla udělena amnestie premiér Lubomírem Štrougalem vykonávajícího působnost nemocného prezidenta Svobody č. 45/1975 Sb. Václav Klaus také právo amnestie při nástupu do úřadu nevyužil.

⁴⁷ JANA LENGYELOVÁ: Amnestia a jej úskalja. *Trestní právo* 9-10/2013, ISSN 1211-2860, s. 35 sl. 2.

⁴⁸ Právom prezidenta Slovenskej republiky upraveným článkom 102 ods. 1 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky je udeliť amnestiu niektorou z foriem, ktoré sú v tomto článku uvedené. Súčasťou tohto práva však nie je aj oprávnenie prezidenta Slovenskej republiky akýmkoľvek spôsobom meniť rozhodnutie o amnestii už uverejnené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky. Rozhodnutí Ústavného soudu v Košicích z 28. 6. 1999 I.ÚS 30/99.

⁴⁹ Návrh ústavního zákona o zrušení některých rozhodnutí o amnestii podaný 29. 4. 2011. Tisk 366, 5 volební období
Národní rady Slovenské republiky.
<http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=3688>

MILAN BICKO: Porovnanie právnej úpravy amnestie v podmienkach Slovenskej a Českej republiky a spoločenský dopad amnestie č. 1/2013 prezidentov Slovenskej a Českej republiky. *Státní zastupitelství* 2/2013, ISSN 1214-3758, s. 53n.

⁵⁰ JANA LENGYELOVÁ: Amnestia a jej úskalja. *Trestní právo* 9-10/2013, ISSN 1211-2860, s. 32 sl. 1.
<http://www.sme.sk/c/2956417/fico-amnestie-boli-moralny-suteren-ich-zrusenie-by-bol-pravny.html>

⁵¹ BORIS BALOG: Zrušenie rozhodnutí o amnestii ústavným zákonem. *Právny obzor* 4/2012, ISSN 0032-6984, s. 335-339.

⁵² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva z 23. 9. 2008, Lexa proti Slovensko č. 54334/00.

včetně soudní moci. Zásah soudní moci je možný jen v rámci výkladu amnestie, tedy soudy mohou zvolit restriktivní výklad.⁵³

V Latinské Americe nebyly uznány amnestie činů bývalých vojenských diktatur, které si před předáním moci zajistily amnestii svých činů. Někteří z vojenských představitelů byli odsouzeni. Na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu Argentiny z 13. 7. 2007 (Mazzeo a spol.) nebyl uznán dekret prezidenta udělující amnestii představitelům vojenské vlády 1976-83. To umožnilo odsouzení bývalých prezidentů Argentiny z doby vojenské vlády - Jorge Rafael Videla (1976-81), který byl odsouzen opakovaně na doživotí v roce 1985 a 2010 a dále v roce 2012 na dalších 50 let vězení, a Reynaldo Benito Antonio Bignone (1982-83), který byl odsouzen v roce 1999 a pak opakovaně roku 2010 na 25 let odnětí svobody a roku 2012 na dalších 15 let odnětí svobody.

Též pákistánský Nejvyšší soud v prosinci 2009 zrušil amnestii z roku 2007, která se týkala obvinění pákistánského prezidenta Ásifa Alího Zardářího (prezident od 2008) z hospodářských deliktů. Nicméně vláda obnovení vyšetřování nezajistila a rozhodnutí soudu ignorovala.⁵⁴ V roce 2011 byl v Turecku referendem schválen dodatek ústavy, který zrušil amnestii pro účastníky vojenského puče z roku 1980 v souvislosti s následnými zločiny vojenské vlády (mučení, popravy, mizení lidí). Na základě ústavní změny byli obžalováni dva účastníci puče generálové Kenan Evren (turecký prezident 1980-89) a Tahsin Sahinkaya.

Z povahy věci plyne, že prezident nemůže sám vůči sobě udělit milost v řízení před Ústavním soudem pro velezradu či hrubé porušení ústavy.⁵⁵

2.1 Poškození

Po zastavení trestního stíhání poškození mohou vymáhat škodu v řízení občanskoprávním. Z hlediska právního je jedno, zda je škoda přiznána v trestním rozsudku či v rozsudku vydaném v civilním řízení. Naprostá většina lidí se soudí v civilním řízení – nezaplacené faktury, způsobená škoda. Jen menšina má postavení poškozeného v trestním řízení. Trestní právo má být až posledním prostředkem ochrany společnosti i jednotlivce (zásada ultima ratio). Platí, že nelze vést trestní řízení jen kvůli nárokům poškozených na náhradu škody. Jak uvedl Ústavní soud: „*Ústavně zaručené subjektivní právo fyzické či právnické osoby na to, aby jiná osoba byla trestně stíhána, totiž neexistuje...*“⁵⁶. Proto jsou běžně poškození samotnými trestními soudy odkazováni na civilní řízení, pokud by řízení o náhradě škody zatížilo trestní řízení. V civilním řízení jsou nástroje, které mohou omezit nakládání s majetkem žalovaného dlužníka - např. předběžné opatření zakazující nakládání s nemovitostmi či jiným majetkem atd.⁵⁷

Základním problémem ohledně nároků poškozených je, že kde nic není nebo jen málo, ani čert nebere. Pak je jedno, zda má někdo vysouzenou náhradu v trestním či civilním řízení. Značná část poškozených v rámci ekonomické kriminality sice dosáhne rozsudku o náhradě škody, ať již v trestním či civilním řízení, ale ničeho se nedomůže pro faktickou nevymahatelnost.

Příkladem uplatnění náhrady škody v civilním řízení, byť ve věci je zároveň vedeno i trestní řízení, je kauza H-System. Zde jeden z poškozených, který neuplatnil náhradu škody v trestním řízení, se domohl svých práv v civilním řízení a civilní soud neuznal námitku

⁵³ Body 27 a 45 odůvodnění usnesení Ústavního soudu z 5. 2. 2013, Pl.ÚS 4/13. VÁCLAV PAVLÍČEK: *O české státosti*. 3. *Demokratický právní stát*. Praha 2009, ISBN 978-80-246-1642-1, s. 319.

⁵⁴ <http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/256297-pakistansky-premier-pohrda-soudem-v-zemi-hrozi-puc.html?ref=boxE>

⁵⁵ Obdobně Emil Sobota za platnosti Ústavní listiny z roku 1920 - EMIL SOBOTA, JAROSLAV VOREL, RUDOLF KŘOVÁK, ANTONÍN SCHENK: *Československý prezident republiky*. Praha 1934, s. 430.

⁵⁶ Bod 36 odůvodnění usnesení Ústavního soudu z 5. 2. 2013, Pl.ÚS 4/13.

⁵⁷ Body 35-39 odůvodnění usnesení Ústavního soudu z 5. 2. 2013, Pl.ÚS 4/13.

žalovaných, že nebudou-li pravomocně uznány vinnými, nemůže civilní soud rozhodovat o náhradě škody. Naopak náhradu škody přiznal.⁵⁸

Poškození, kteří uplatnili nárok na náhradu škody v trestním řízení, v civilním řízení žalují toho, vůči komu uplatnili náhradu škody v trestním řízení, a ze stejného důvodu (titulu) jako v trestním řízení. I v trestním řízení rozhoduje soudce podle stejného občanského zákoníku jako soudce v civilním řízení. Neexistuje hmotněprávní rozdíl mezi nárokem na náhradu škody, který je uplatněn v civilním a trestním řízení. Obviněný buď za škodu odpovídá podle občanskoprávních předpisů a pak může být vůči němu požadována v trestním i civilním řízení, nebo za škodu neodpovídá a pak nemůže být požadována v trestním ani v civilním řízení. Uplatněním náhrady škody v trestním řízení neběží promlčecí lhůta. Tedy, pokud nebyly nároky již promlčeny před tímto uplatněním, nejsou promlčeny ani po skončení trestního stíhání, v kterém se z různých důvodů o náhradě škody nerozhodlo. To, že se škoda způsobená trestným činem, řeší v civilním a ne trestním řízení je poměrně běžná věc.

2.2 Zákonná amnestie

Stalo se zvyklostí, že vedle prezidenta fakticky vyhlašuje parlament amnestie tím, že zákonem zruší dočasně trestnost určitého trestného činu. Jde o zbraňové amnestie, kdy zákon umožní beztrestnost nedovoleného ozbrojování,⁵⁹ pokud pachatel odevzdá nelegálně drženou zbraň v určité lhůtě. Stalo se tak v 1. 3. 1996, 1. 1. 2003, 1. 2. 2009, 1. 7. 2014.⁶⁰ Dříve tak například byly udělovány i daňové amnestie.⁶¹ Historicky zde patří i zákon č. 115/1946 Sb., o právnosti jednání souvisící s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů.

Mohlo by jít o neústavní zákony, když ústava právo amnestie svěřuje prezidentovi a Parlament takto jedná obyčejným zákonem, kterým se vstupuje do oblasti, kterou ústava vyhradila prezidentovi. Vzhledem k tomu, že jde o úpravu ve prospěch osob, prezident zákony podepsal a nevetoval z důvodu neústavnosti, prezident svým souhlasem se zákonem jejich vadnost zhojil

2.3 Netrestní amnestie

Právo amnestie prezidenta není omezeno Ústavou jen na trestní právo.⁶² Proto mu přísluší z ústavy toto právo i vůči jiným veřejnoprávním sankčním řízením, kde je amnestie přípustná, což je u přestupků. Přestupkový zákon sice upravuje amnestii přestupků jako právo vlády.⁶³ Tento přestupkový zákon však byl vydán v roce 1990 jako právní předpis České republiky v rámci československé federace, kdy se vztahoval jen na přestupky v působnosti České republiky jako subjektu federace, zatímco prezident byl federální orgán a jeho právo amnestie a milosti se vztahovalo jen na trestní rozsudky.⁶⁴ Tehdy byl zákon o přestupcích ústavně konformní, ale po účinnosti nové Ústavy č. 1/1993 Sb. se dostal do rozporu s ústavním obecným právem prezidenta republiky nařizovat amnestii, přičemž Ústava sama takové právo

⁵⁸ Rozsudek Městského soudu v Praze z 25. 2. 2011 č. 51Co 4/2010-307, potvrzený usnesením Nejvyššího soudu z 19. 12. 2012 č. 25Cdo 4000/2011.

⁵⁹ § 279 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. Dříve § 185 trestního zákona č. 140/1961 Sb.

⁶⁰ § 97 zákona č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních. § 69 zákona č. 119/02 Sb., o zbraních. Čl. II zákona č. 484/2008 Sb. Čl. II zákona č. 170/2013 Sb.

⁶¹ Vládní nařízení č. 192 a 290/1939 Sb. Vládní nařízení mělo moc zákona. Obdobně se postupovalo po druhé světové válce při daňových amnestiích.

⁶² JANA KANTOŘÍKOVÁ: K otázce prezidentských milostí. *Právní fórum* 1/2004, ISSN 1214-7966.

⁶³ § 90 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích. I za první Československé republiky se užíval rozšiřující výklad práva amnestie a milosti prezidenta i na jiné, než jen trestní delikty. EMIL SOBOTA, JAROSLAV VOREL, RUDOLF KŘOVÁK, ANTONÍN SCHENK: *Československý prezident republiky*. Praha 1934, s. 430-434.

⁶⁴ Čl. 61 ods. 1 pís. j) ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci.

vládě nedává. Obdobná situace byla na Slovensku řešena tak, že právo amnestovat přestupky bylo výslovně upraveno v ústavě jako právo vlády.⁶⁵

3. Amnestie z 1. 1. 2013

Prezident republiky Václav Klaus udělil amnestii 1. 1. 2013 při příležitosti 20 let samostatnosti České republiky.⁶⁶ Obdobně udělil amnestii 2. 1. 2013 při příležitosti 20 let samostatnosti Slovenské republiky prezident Ivan Gašparovič.⁶⁷

3.1 Zastavení trestního stíhání

Zastavení trestního stíhání tradičně využívají prezidentské amnestie,⁶⁸ přičemž se zpravidla týkalo značného počtu osob. Ze spisů Ministerstva spravedlnosti plyne, že se nikdy předem nezjišťovalo na soudech a státních zastupitelství, na koho a v jakém množství abolice dopadne. Naprostá většina údajů byla zjištěna až dodatečně po skončení realizace amnestie. V případě amnestie z roku 1980 byla abolice odhadována na základě statistiky trestné činnosti za předchozí roky na 7 000 trestních stíhání, přesná čísla na soudech a prokuratuře nebyla zjišťována. V roce 1985 se abolice v rámci Československa dotkla 9 964 osob v řízení před soudem a 14 300 osob v přípravném řízení (v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 7 749 osob).⁶⁹

I při poslední amnestii Václava Havla 1998 byla udělena abolice, která se dotkla 16 616 trestních stíhání.⁷⁰ Naproti tomu dle informace nejvyššího státního zástupce 30. 6. 2013 abolice z 1. 1. 2013 zastavila 499 trestních stíhání, kde bylo 904 obviněných a obžalovaných. Z toho bylo 322 stíhání s 468 obviněnými zastaveno státním zástupcem teprve v přípravném řízení.⁷¹ Z pohledu množství věcí jde o podstatně menší abolicí než abolice Václava Havla z roku 1998. Václav Klaus, na rozdíl od svých předchůdců, vůbec nenařídil, aby se nezhajovalo trestní stíhání. Větší část zastavených trestních stíhání byla i po 8 letech stále ještě pouze v přípravném řízení. Tedy nebyla podána řádná obžaloba, kdy nebyla podána vůbec nebo byla pro vady věc soudem státnímu zástupci vrácena k došetření.

Prezident Václav Klaus amnestií z 1. 1. 2013 nařídil zastavit trestní stíhání delší 8 let. Stát v trestním řízení musí chránit právo na přiměřenou délku řízení.⁷² Jestliže je toto právo dotčeno, nevede to k nemožnosti trestního stíhání. Stát je však odpovědný za průtahy. Pokud státní zastupitelství a soud nejsou schopni za 8 let dosáhnout rozsudku, je možnou nápravou ukončení stíhání. Zastavení se netýkalo závažných trestných činů s trestem odnětí svobody nad 10 let, uprchlíků do ciziny a skrývajících se osob. Pokud máme maximální sazbu odnětí svobody 30 let (nepočítaje doživotí), zastavení se vztahuje jen na první třetinu, kde je nejméně závažná trestná činnost. Výše trestu totiž vyjadřuje závažnost trestného činu.

Státní zástupce nebo soud musí při aplikaci amnestie posoudit, zda skutek, pro který je vedeno trestní stíhání, podléhá amnestii. Přitom není vázán dosavadní právní kvalifikací

⁶⁵ Čl. 119 písm. l) Ústavy Slovenské republiky č. 460/1992 Sb.

⁶⁶ Rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/2013 Sb.

⁶⁷ Rozhodnutí prezidenta Slovenské republiky č. 1/2013 Z.z.

⁶⁸ JIRÍ PAVLÍK: Aboliční ustanovení amnestií v letech 1918 až 2013. *Státní zastupitelství* 2/2013, ISSN 1214-3758, s. 30n.

⁶⁹ Amnestie z roku 1985, která byla schválena před vyhlášením v Předsednictvu Ústředního výboru Komunistické strany Československa, byla rozsáhlá a dotkla se celkem 100 900 osob.

⁷⁰ Dále bylo prominuto nepodmíněných trestů odnětí svobody 716, zmírněno 436, podmíněných trestů odnětí svobody bylo prominuto 16 179. Celkem se amnestie dotkla 36 585 lidí. Souhrnná zpráva o použití amnestie prezidenta republiky dle stavu k 30. 6. 1998 – informace Ministerstva spravedlnosti pro ministra spravedlnosti ze 4. 8. 1998 č. 1029/98-OOD.

⁷¹ Zvláštní zpráva Nejvyššího státního zastupitelství a její aktualizace z 19. 7. 2013, <http://www.nsz.cz/index.php/cs/tiskove-zpravy/678-aktualizace-zvladni-zpravy-tykajici-se-aplikace-lanku-ii-amnestijnih-rozhodnuti-prezidenta-republiky-ze-dne-1-1-2013-za-obdobi-do-30-6-2013>

⁷² Čl. 6 ods. 1 Úmluvy o ochraně lidských práva a základních svobod, vyhlášena pod č. 209/1992 Sb.

tohoto skutku. Z hlediska případné aplikace abolicie dle Nejvyššího soudu: „není orgán činný v trestním řízení vázán stávající právní kvalifikací skutku, ale je oprávněn a povinen posoudit správnost takové právní kvalifikace sám jako předběžnou otázku ve smyslu ustanovení § 9 odst. 1 trestního řádu. Může tak dospět k právnímu posouzení skutku jako trestného činu, na který se nevztahuje aboliční ustanovení amnestie prezidenta republiky, třebaže v době jejího vyhlášení byl skutek právně kvalifikován tak, že by se na něj amnestie vztahovala.“⁷³

Každá amnestie formou abolicie bývá doprovázena přirozenou snahou obviněných využívat její rozšiřující výklad. Příkladem je snaha vykládat amnestii z 1. 1. 2013 jako abolicí všech trestních stíhání za trestné činy s trestem odnětí svobody do 10 let s výjimkou stíhání proti uprchlému delšímu 8 let. Tento výklad, který byl proti účelu i smyslu abolicie, byl soudy odmítnut.⁷⁴ Ovšem rovněž soudci nebo státní zástupci mohou mít touhu ji aplikovat na případy, které nezahrnuje, aby se zbavili trestních věcí složitých či těch, s nimiž si nevědí rady. Např. protože nejsou dostatečné skutkové či právní podmínky k odsouzení, ale přitom se soudci bojí tlaku médií a jejich reakce na neodsouzení pachatele. Je proto výhodnější svést skončení trestní věci na prezidentovu amnestii než na jiné rozhodnutí, za které nese odpovědnost státní zástupce a soudce.

3.1.1 Trestní sazba pro zastavení trestního stíhání

Zastavily se jen trestní stíhání pro trestné činy s trestem odnětí svobody do 10 let dle trestního zákoníku.⁷⁵ Přímo v článku II amnestie, tedy v právně závazném textu, bylo stanoveno, že se příslušné sazby trestů odnětí svobody hodnotí podle trestního zákoníku. Tedy i stíhání trestných činů spáchaných za účinnosti dřívějšího trestního zákona č. 140/1961 Sb. se zastavily jen, pokud příslušná sazba trestu odnětí svobody je do 10 let i dle nového trestního zákoníku. Pokud skutek byl dříve trestný a k 1. 1. 2013 nikoliv, mělo být trestní stíhání zastaveno již dříve. Pokud je skutek trestný i podle trestního zákoníku, užije se pro uložení trestu trestní sazba ze starého trestního zákona či mladšího trestního zákoníku, která je pro pachatele výhodnější.⁷⁶ To však platí pro odsuzující rozsudek. Ovšem okolnosti pro zastavení stíhání, které v milosti či amnestii stanoví prezident, záleží na jeho úvaze a v právně závazném textu amnestie tato uvádí nový trestní zákoník. Na amnestii či milost neexistuje nějaké ústavní právo, proto je pro aplikaci amnestie rozhodující její právně závazný text vyjadřující vůli prezidenta republiky.

Nejvyšší soud na základě gramatického výkladu aboličního článku II amnestie, kde je výslovně použit pojem „trestní zákoník“, proto shodně s Vrchním soudem v Olomouci vyšel ze sazby za zločin podle trestního zákoníku, byť byl čin spáchan v době účinnosti dřívějšího trestního zákona č. 140/1961 Sb. Nejvyšší soud dále uvedl: „Tomuto výkladu nasvědčuje i výklad logický, neboť prezident měl v úmyslu zastavit trestní stíhání pro trestné činy, ohledně nichž muselo být zahájeno trestní stíhání podle trestního zákona. Z toho tedy vyplývá, že chtěl použít trestní sazby aktuálně stanovené ke dni vyhlášení amnestie v trestním zákoníku, aby byla zachována zásada obecné rovnosti a spravedlnosti. Z těchto důvodů je třeba vykládat pojem „trestní zákoník“ v článku II. amnestie, vztahující se k trestným činům s trestní sazbou odnětí svobody nepřevyšující deset let tak, že se tím miní trestní sazby za trestné činy stanovené v trestním zákoníku ke dni vyhlášení amnestie prezidenta republiky. V praxi bude proto nutné bez ohledu na to, jaká právní kvalifikace by z hledisek vymezených v § 2 odst. 1 trestního zákoníku (§ 16 odst. 1 trestního zákona) byla pro obviněného příznivější, vycházet pro účely amnestie (abolicie podle článku II) ze sazeb podle trestního zákoníku účinného k 1.

⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ze 7. 12. 2005, 3Tdo 816/2005.

⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu z 16. 10. 2013, 3Tdo 994/2013.

⁷⁵ Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.

⁷⁶ Čl. 40 ods. 6 Listiny základních práv a svobod.

1. 2013. Pokud výše trestní sazby takto provedené kvalifikace nepřevyšuje deset let, obviněný je za splnění dalších podmínek účasten amnestie. V opačném případě účasten amnestie není, i kdyby právní kvalifikaci podle předchozího trestního zákona odpovídal trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující deset let.⁷⁷

3.1.2 Délka trestního stíhání

Zastavila se jen trestní stíhání, které skutečně trvalo ke dni 1. 1. 2013 alespoň 8 let s výjimkou trestního stíhání proti uprchlému. Rozhodnutí prezidenta republiky „nelze použít na trestní stíhání, která byla k datu amnestie dne 1. ledna 2013 pravomocně skončena a k zrušení odsuzujícího rozsudku a tím k pokračování v trestním stíhání došlo na základě dovolání nebo jiného mimořádného opravného prostředku (návrhu na obnovu řízení nebo stížnosti pro porušení zákona).“⁷⁸ Obdobně to platilo při obnově trestního stíhání, když původní pravomocné rozhodnutí zrušil náleží Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti.

Pakliže jsme standartní evropský právní stát, který dobrovolně přijal mezinárodní závazky v oblasti ochrany lidských práv, včetně práva na přiměřenou délku řízení, je správné trvat na tom, aby z hlediska trestní sazby odnětí svobody první, nejméně závažná třetina trestných činů, byla stíhána do 8 let. Doba trestního stíhání neběží od spáchání trestného činu, ale až od doby obvinění podezřelého. Tedy nezapočte se doba prověřování, kdy může také policie získávat informace o tom, zda se stal trestný čin a kdo za něj odpovídá. Ministr Petr Mlsna k tomu uvedl: „...stovky lidí, kteří jsou stíháni déle než osm let. A buď si řekneme, že se nic neděje a že to je v souladu s principem demokratického právního řádu, nebo to označíme za systémový problém, který je třeba řešit, což prezident Klaus udělal abolicí.“ a dále: „Platí-li Listina základních práv a svobod, tak má každý v tomto státě právo na rychlý, efektivní a spravedlivý proces. Jinak musíme připustit, že je fér, že tu budou stovky lidí, kteří budou roky souzeni v trestní kauze, bude ohroženo jejich dobré jméno a budou ostrakizováni po značnou část svého produktivního života.“⁷⁹

Pro aplikaci abolicie v případě, že trestní stíhání bylo v minulosti vedeno proti uprchlému, ale v době vyhlášení amnestie 1. 1. 2013 již obviněný uprchlým nebyl, se nepřihlíželo k délce trestního stíhání vedeného proti uprchlému. Takže nestačilo, aby celková délka trestního stíhání byla alespoň 8 let, ale tuto podmínku musela splňovat část trestního stíhání bez doby jeho vedení proti uprchlému. Trestní stíhání tak mohlo být v určitých případech delší než 8 let, přesto se na něj amnestie nevztahovala. To stvrdil Nejvyšší soud, který uvedl: „Nejvyšší soud při výkladu dikce „... pravomocně neskončené trestní stíhání, s výjimkou trestního stíhání proti uprchlému...“ vychází nejen z gramatického výkladu, ale i ze smyslu tohoto ustanovení, kdy je třeba zohlednit i účel vyloučení uprchlých osob z doboviny amnestie, která je v článku II založena na zohlednění délky trestního stíhání pro trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující deset let. Jestliže hlavním smyslem této abolicie je zastavit dlouhodobá trestní stíhání, je třeba tuto skutečnost promítnout i do zohlednění délky trvání řízení proti uprchlému v rámci celkové doby trestního stíhání. To vyplývá ze slov „... trestní stíhání, s výjimkou trestního stíhání proti uprchlému ...“. Proto je nutno vycházet ze skutečné doby, po kterou se v průběhu neskončeného trestního stíhání konalo řízení proti uprchlému (§ 302 a násl. trestního řádu), a od celkové doby trvání trestního stíhání je třeba odečíst dobu, po kterou se vedlo řízení proti uprchlému. Trestní

⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu z 24. 7. 2013, 8Tdo 661/2013. Obdobně usnesení Nejvyššího soudu z 21. 8. 2013, 3Tdo 432/2013, 17. 9. 2013, 4Tdo 859/2013. TOMÁŠGRIVNA, JIŘÍ ŘÍHA: Amnestie prezidenta republiky ze dne 1. 1. 2013 vyhlášená pod č. 1/2013 Sb. *Trestněprávní revue* 2/2013, ISSN 1213-5313, s. 38-39.

⁷⁸ Sbírka rozhodnutí ve věcech trestních č. 875/2013 s. 4069. *Trestní právo* 5-6/2013, ISSN 1211-2860. Rozsudek Nejvyššího soudu z 20. 2. 2013, 5Tdo 1340/2012.

⁷⁹ JIŘÍ OVČÁČEK, JAN ROVENSKÝ: Ministr Mlsna: Masaryk celou dobu porušoval ústavu a nikdo ho nežaloval. *Právo* 30. 3. 2013, ISSN 1211-2119, s. 7 sl. 3-4.

*stíhání je proto možno zastavit jen v případě, že matematický rozdíl celkové doby neskončeného trestního stíhání a v něm konaného řízení proti uprchlému představuje dobu delší než 8 let, a to k datu vyhlášení amnestie.*⁸⁰

V případě, že bylo vedeno společné trestní stíhání pro více skutku, posuzuje se doba 8 let trestního stíhání samostatně pro daný skutek. Obdobně to platilo v případě více útoků u pokračujících trestných činů. Je tedy možné, že pro některé skutky, kde trestní stíhání trvalo více než 8 let, bylo stíhání zastaveno, ale pro jiné pokračovalo. Nejvyšší soud k tomu uvedl: „Článek II používá pojem zahájení trestního stíhání, které se vždy zahajuje pro určitý skutek (§ 160 trestního řádu), o němž se rozhoduje ve vztahu ke konkrétnímu obviněnému. Od okamžiku zahájení trestního stíhání je třeba rozhodovat pouze o skutku (ve vztahu ke konkrétnímu obviněnému), pro který bylo zahájeno trestní stíhání. Proto, je-li ve společném řízení (§ 20 tr. ř.) projednáváno více skutků, je zapotřebí se zabývat tím, kdy bylo pro konkrétní skutek zahájeno trestní stíhání, u každého skutku samostatně a ke každému z nich individuálně se musí posuzovat, zda od zahájení trestního stíhání uplynula doba 8 let či nikoliv. Může tak nastat situace, že abolicie dopadá na trestní stíhání pro onen skutek, zatímco na ostatní, které tuto časovou podmínku nesplňují, amnestie nedopadá, byť o nich bylo vedeno společné řízení. Z těchto důvodů je nutné vzhledem k ustanovení § 160 odst. 1, 5 tr. ř. při posuzování podmínky délky trestního stíhání z hlediska článku II amnestie určovat okamžik zahájení trestního stíhání u každého skutku samostatně. Tato zásada se plně uplatní i u pokračujícího trestného činu (§ 116 trestního zákoníku), neboť podle § 12 odst. 12 tr. ř. skutkem se v procesním smyslu rozumí též dílčí útok pokračujícího trestného činu, není-li výslovně stanoveno jinak. ... To v praxi může znamenat, že u některých dílčích útoků pokračujícího skutku uplynula od okamžiku u nich zahájeného trestního stíhání doba delší 8 let, kdežto u jiných, pro které bylo trestní stíhání zahájeno později, tomu tak není. Proto je možné při splnění dalších hledisek tohoto článku amnestie abolicie použít jen pro některé z dílčích útoků pokračujícího trestného činu a ohledně jiných dílčích útoků nikoliv. Z těchto důvodů bude nutné u dílčích útoků, pro které nebylo zastaveno trestní stíhání podle § 11 odst. 1 písm. a) trestného řádu, nově posuzovat, o jaký trestný čin se bude jednat.“⁸¹

Výše uvedený názor Nejvyššího soudu, který vychází z procesního nazírání pokračujícího trestného činu, kdy jsou jednotlivé dílčí útoky procesně posuzovány jako samostatné skutky, v praxi převážil. Tento procesní pohled je odůvodněn tím, že samotné zastavení trestního stíhání je procesním institutem. Byť Ústavní soud se díval na pokračující trestný čin hmotněprávně i při uplatnění abolicie s tím, že rozhodující je zahájení trestního stíhání pro poslední dílčí útok a pokud od něj ještě neuplynulo 8 let, nemělo být trestní stíhání zastaveno ani pro dřívější dílčí útoky, u nichž již uplynulo 8 let od zahájení stíhání.⁸² Přístup Ústavního soudu byl pro obviněného nepříznivější než přístup Nejvyššího soudu. Ovšem Ústavní soud může jednat ve věci jen na základě ústavních stížností, které obvinění podávali proti rozhodnutí obecných soudů, jelikož chtěli aplikovat hmotněprávní přístup ve svůj prospěch s tím, že rozhodující má být první zahájení trestního stíhání pro dílčí útok a pokud od něj uplynula doba 8 let, mělo být trestní stíhání zastaveno i pro další dílčí útoky, od zahájení jejich stíhání ještě 8 let neuplynulo. Ústavní soud v takovém případě odmítl ústavní stížnost, nemohl rušit v neprospěch stěžovatelů samotné rozhodnutí obecných soudů, byť s ním nesouhlasil.

⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu z 24. 7. 2013, 8Tdo 661/2013. Obdobně usnesení Nejvyššího soudu z 25. 7. 2013, 5Tdo 433/2013; 21. 8. 2013, 3Tdo 432/2013; 3. 9. 2013, 4Tdo 616/2013.

⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu z 24. 7. 2013, 8Tdo 661/2013. Obdobně usnesení Nejvyššího soudu z 3. 9. 2013, 4Tdo 616/2013. TOMÁŠGŘIVNA, JIŘÍ ŘÍHA: Amnestie prezidenta republiky ze dne 1. 1. 2013 vyhlášená pod č. 1/2013 Sb. *Trestněprávní revue* 2/2013, ISSN 1213-5313, s. 37.

⁸² Usnesení Ústavního soudu I.ÚS 1010/13. VLADIMÍR KRATOCHVÍL: Lednová abolicie (2013) a pokračování v trestném činu pod kontrolou ústavnosti. *Státní zastupitelství* 4/2013, ISSN 1214-3758, s. 11-15.

Pokud bylo trestní stíhání zahájeno usnesením, které bylo později zrušeno, a následně zahájeno znovu, je rozhodující pro posouzení délky trestního stíhání jeho délka od prvního zahájení do jeho zrušení spolu s délkou od opětovného zahájení. Do doby délky trestního stíhání se nezapočítává doba od jeho zrušení až do jeho opětovného zahájení, neboť v daném případě se trestní řízení vrací do fáze prověřování. Nicméně přihlíží se ve prospěch obviněného k době prvního, byť později zrušeného zahájení trestního stíhání,⁸³ jelikož to má určité právní důsledky k tíži obviněného – např. takovéto zahájení, byť je později zrušeno, přerušuje běh promlčecí doby.⁸⁴ Nejvyšší soud k tomu vůči dovolání nejvyššího státního zástupce uvedl: „Podle Nejvyššího soudu především nemůže obstát názor předkládaný v dovolání, že pro účely amnestie nelze započítat dobu více než šesti a půl roku, po kterou byl J. Ř. v posuzovaném případě trestně stíhán, pouze proto, že trestní stíhání bylo započato po formální stránce nezákonným úkonem orgánu činného v trestním řízení. Jinými slovy, že pro účely amnestie vlastně po celou tu dobu (de facto) trestně stíhán nebyl, přestože jinak vystupoval v pozici obviněného se všemi s tím spojenými důsledky (včetně vazby).“⁸⁵

Je otázkou, zda je tento názor správný, když právní důsledky vyvolává individuální právní akt, který je pro svoji věcnou či formální vadu následně zrušen. Správně by se k tomuto aktu nemělo přihlížet, neboť zrušením usnesení o zahájení trestního stíhání se věc vrací do fáze prověřování a k novému trestnímu stíhání nemusí vůbec dojít. Nicméně pokud Nejvyšší soud rozhodl opačně a s takovým zahájením spojuje právní důsledky, tak musí být aplikovány stejně v neprospěch obviněného (přerušeni promlčecí doby), ale i ve prospěch (akceptování délky původního trestního stíhání pro účel abolicie).

3.1.3 Nepřiměřené průtahy a judikatura

Orgány činné v trestním řízení musí postupovat tak, aby bylo chráněno právo na proces v přiměřené lhůtě. Porušení tohoto práva sice neznemožňuje pokračování v trestním stíhání, ale vzniká odpovědnost státu, která může být kompenzována výrazným snížením trestu nebo finančním zadostiucněním. Je však nelogické, aby stát někoho stíhal a zároveň mu z téhož důvodu platil odškodné. Sankcionovat stát za průtahy v řízení může **Evropský soud pro lidská práva**. Evropský soud pro lidská práva nemá pravomoc zastavovat trestní stíhání v jednotlivých státech, ani jinak nemůže přímo něco nařizovat vnitrostátním soudům a jiným vnitrostátním orgánům. Konstatuje však vznik odpovědnosti státu a stanoví finanční kompenzaci. Této mezinárodní odpovědnosti může stát předejít sám zastavením trestního stíhání, což již dříve soudy u nás činily (rozhodnutí Nejvyššího soudu v Brně z 27. 3. 2002, 4Tz 1/2002 a z 10. 4. 2002, 7Tz 316/2001), nebo podstatným zmírněním trestu (nález Ústavního soudu I.ÚS 554/2004). Průtahy v trestním stíhání musí stát řešit. Není správné čekat na budoucí finanční postih ze strany Evropského soudu pro lidská práva (ESLP).

Ve svém rozsudku Evropský soud pro lidská práva uvedl, že trestní stíhání trvajících déle než šest let nelze tolerovat. Lhůtu 6 let jako nepřiměřenou uvedl rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Santos proti Portugalsku, kde si stěžoval poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody v trestním řízení, na průtahy.⁸⁶ Pokud si na průtahy v řízení stěžuje jedna strana sporu a tyto průtahy jsou potvrzeny, objektivně dopadají na všechny strany řízení, neboť jsou všichni účastníci toho samého řízení s průtahy. Samozřejmě někomu průtahy vadí více, proto si stěžuje, a jinému ne. ESLP v jiných rozhodnutích konstatoval průtahy i u jiných

⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu z 19. 2. 2014, 3Tdo 951/2013. Usnesení z 23. 10. 2013, 7Tdo 861/2013.

⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu z 13. 5. 2009, 5Tdo 1469/2008. Usnesení Nejvyššího soudu ze 17. 9. 2013, 4Tdo 859/2013. V civilní rovině to potvrdil rozsudek Nejvyššího soudu ze 4. 9. 2013, 30Cdo 955/2013.

⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu z 19. 2. 2014, 3Tdo 951/2013-30.

⁸⁶ Rozsudek z 22. 7. 1999 Santos proti Portugalsku č. 35586/97, kdy stížnost byla podána poškozeným, jenž uplatnil nárok na náhradu škody v trestním řízení. JAN MUSIL: Rychlost trestního řízení. *Poceta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*, Praha 2008, ISBN 978-80-7357-365-2, s. 192-209.

dob, někdy kratších než 6 let. Vždy šlo o konkrétní věci, protože soudní rozhodování je založena na konkrétních případech, ale minulá rozhodnutí slouží k náhledu na budoucí obdobná řešení.

Ve vztahu k České republice rozhodl ESLP před rokem 2013 devětkrát o porušení práva na přiměřenou délku trestního řízení (dále bylo rozhodnuto o překročení délky řízení před soudy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v 67 civilních věcech). ESLP konstatoval nepřiměřené průtahy v těchto trestních řízeních:

- *Bačák* (rozsudek ze 7. 3. 2006): nepřiměřená doba 8 let 5 měsíců, 1 stupeň soudní soustavy, finanční kriminalita, docházelo k průtahům (6 let a 9 měsíců pro řízení před soudem, 1 rok 3 měsíce mezi podáním obžaloby na stěžovatele a prvním hlavním líčením),
- *Barfuss* (rozsudek z 31. 7. 2000): 3 roky 10 měsíců, 2 stupně soudní soustavy, série podvodných jednání, změna stěžovatelovy procesní taktiky, ale řada průtahů na straně soudu,
- *Hradecký* (rozsudek z 5. 10. 2004): 8 let 3 měsíce, podvod, přiznání průtahů ze strany vnitrostátních orgánů, soudu prvního stupně trvalo 4 roky, než vynesl rozsudek,
- *Chadimová* (rozsudek z 18. 4. 2006): 11 let 6 měsíců bez vydání rozsudku, z toho skoro jedna třetina průtahy, docházelo i k chybám v postupu soudu,
- *Nemeth* (rozsudek z 20. 9. 2005): 4 roky 4 měsíce, 1 stupeň soudní soustavy, docházelo k průtahům,
- *Rázlová* (rozsudek z 28. 3. 2006): přes 7 let 9 měsíců pouze v přípravném řízení, finanční kriminalita, stížnost na ESLP podána v necelých 5 letech od zahájení trestního stíhání,
- *Tariq* (rozsudek z 18. 4. 2006): více než 8 let 3 měsíce, 2 stupně soudní soustavy, dlouhé průtahy,
- *Volf* (rozsudek z 6. 9. 2005): 11 let 4 měsíce, 4 stupně soudní soustavy, šlo o ublížení na zdraví, v řízení byly různé průtahy (od prvního podání obžaloby do vznesení druhé uplynuly více než 4 roky, okresní soud vydal první rozsudek po dalších dvou a půl letech),
- *Vrána* (rozsudek z 30. 11. 2004): 8 let 6 měsíců, 1 stupeň soudní soustavy, šlo o loupež, různé průtahy,
- *Pfleger-poškozený* (rozsudek z 27. 7. 2004): 4 roky a 9 měsíců, 2 stupně soudní soustavy, soudu prvního stupně trvalo přes 3,5 roku, než vydal druhý rozsudek.

Ústavní soud v nálezu I.ÚS 554/2004 ze dne 31. 3. 2005 uvedl, že ochrana práva na přiměřenou délku řízení dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, respektive kompenzace jeho porušení, může být dosažena i prostředky, jež jsou vlastní trestnímu právu. Je proto povinností obecných soudů využít všech takových prostředků, které trestní právo poskytuje, k tomu, aby vedle práva na osobní svobodu bylo jim rovněž kompenzováno porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. To vše takovým způsobem, aby byla zajištěna ochrana základních práv stěžovatele a současně vyloučeno nastoupení mezinárodněprávní odpovědnosti státu. S prodlužující se délkou řízení se vytrácí základní vztah mezi trestným činem a ukládaným trestem, kdy doba mezi trestním deliktem a vynesením konečného rozhodnutí má bezprostřední vliv na účel trestu, jehož má být uložením konkrétního trestu dosaženo. V dané věci trvalo trestní stíhání 10 let, přičemž byl obecnými soudy uložen trest odnětí svobod 5,5 roků. Po zásahu Ústavního soudu byl uložen trest 2 roky s tím, že jeden rok byl již vykonán a mohlo nastat podmíněné propuštění.

Nejvyšší soud v Brně v rozhodnutích z 27. 3. 2002, 4Tz 1/2002 a z 10. 4. 2002, 7Tz 316/2001 připustil možnost zastavení trestního stíhání s poukazem na ustanovení článku 6 odst. 1 Úmluvy za předpokladu, že právo státu na trestní stíhání pachatele se dostane do extrémního

rozporu s právem obviněného na projednání jeho věci v přiměřené lhůtě. Ovšem jsou i rozhodnutí Nejvyššího soudu, kde se preferuje pokračování stíhání s tím, že státu vzniká mezinárodněprávní povinnost platit obviněnému finanční odškodnění za průtahy dle rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva.

3.1.4 Důvody průtahů

Někdy státní orgány poukazují na to, že průtahy jsou způsobeny samotnými obžalovanými. Podívejme se na některé mediálně sledované kauzy.⁸⁷

1. Hálek a spol. – Investiční fond Trend.

Zde začalo trestní stíhání sdělením obvinění v roce 1997 pro trestné činy spáchané 1995-96 a vleklo se do vydání amnestie 16 let. Důvody jsou vrácení do přípravného řízení i soudu 1. stupně. 15. 8. 2003 podána první obžaloba Vrchním státním zastupitelstvím v Praze. Věc vrácena 30. 1. 2004 Krajským soudem v Hradci Králové k došetření. Po vrácení k došetření státnímu zástupci druhá obžaloba podána 15. 7. 2005 Krajskému soudu v Hradci Králové.⁸⁸ Rozsudek vyhlášen 18. 8. 2008 a zrušen 22. 6. 2009 odvolacím Vrchním soudem v Praze. Nový rozsudek krajského soudu vyhlášen 22. 12. 2009, který však byl taktéž v odsuzující části zrušen vrchním soudem 25. 8. 2010. Důvody vrácení věci nelze přičítat obviněným, ale chybám na straně státních orgánů.

2. Chvalovský a spol.

Zde začalo trestní stíhání v roce 2001 a trvalo 12 let. Věc byla vrácena 3x do přípravného řízení Městským soudem v Praze⁸⁹ a též vrácena soudu 1. stupně. Kvůli vrácení k došetření státnímu zástupci Vrchního státního zastupitelství v Praze byla podána obžaloba 2002, 2004, 2005 a 2010. Dne 28. 6. 2011 vyhlášen rozsudek soudu prvního stupně, ale ten byl zrušen odvolacím soudem 27. 9. 2012. Tedy i zde jsou důvody průtahů dány na straně státu.

3. Slabyhoud a spol., Válcovny trub Chomutov, Dioss Chomutov

Zde začalo trestní stíhání roku 1999 za činy z roku 1997 a trvalo 14 let. Obžaloba podána 2006. V roce 2009 vydán zprošťující rozsudek, ten byl potvrzen odvolacím vrchním soudem 2009 a v roce 2010 zrušen Nejvyšším soudem.⁹⁰ Znovu byl krajským soudem vydán zprošťující rozsudek 20. 1. 2012 a ten byl vrchním soudem zrušen 16. 5. 2012. Vyšší soudy nižším vyčetly nerespektování judikatury a nesprávné hodnocení důkazů.

4. Kaplanová a spol.

Stíhání začalo v roce 2001. Obžaloba podána Vrchním státním zastupitelstvím v Praze 2003.⁹¹ Rozsudek soudu první instance 2006, v roce 2008 odvolací soud vrátil věc do přípravného řízení z důvodu vážných chyb při jeho zahájení. Nová obžaloba 2011 a nepravomocný rozsudek soudu 1. instance 4. 9. 2012. I zde jsou důvody průtahů na straně státu.

5. Haimann a spol.

⁸⁷ Řeč ministra spravedlnosti Pavla Blažka v Poslanecké sněmovně 17. 1. 2013, 50. schůze, 6. volební období, <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/050schuz/s050011.htm>. Jiné pracovní části tohoto článku byly předány jako část podkladů pro vystoupení ministra v Poslanecké sněmovně.

⁸⁸ Krajský soud v Hradci Králové 6T 5/2005, dříve 6T 7/2003.

⁸⁹ Městský soud v Praze 3T 6/2005, 3T 11/2010.

⁹⁰ Rozsudek Krajského soudu v Plzni z 22. 1. 2009, 2T 11/2006. Usnesení Vrchního soudu v Praze z 1. 12. 2009, 12To 33/2009. Usnesení Nejvyššího soudu ze 7. 12. 2010, 5Tdo 348/2010-81.

⁹¹ Městský soud v Praze 40T 8/2003, 40T 5/2011.

Trestní stíhání začalo 2002 a obžaloba podána Vrchním státním zastupitelstvím v Praze 2007. Odsuzující nepravomocný rozsudek 30. 11. 2012. Průtahy na straně Městského soudu v Praze,⁹² kdy musel hlavní líčení urgovat i předseda soudu.

6. H-System, L. Tůma, J. Vítek, J. Eliáš

Stíhání zahájeno 1999, trvalo asi 14 let. I zde docházelo k rozdílnému pohledu na věc mezi soudy, zvláště v otázce trestu. Městský soud první instance, u kterého byla podána obžaloba Vrchním státním zastupitelstvím v Praze 6. 8. 2001, rozhodoval třikrát (2004, 2009, 2010), protože jeho rozhodnutí rušil či měnil odvolací soud.⁹³ Ve věci zrušil 30. 10. 2012 výrok o trestu Nejvyšší soud, když byly uloženy odvolacím soudem podmíněné tresty odnětí svobody, výrok o vině nezměnil.⁹⁴ Nejvyšší soud zrušil výrok o trestu na základě dovolání nejvyššího státního zástupce. Dovolání je mimořádný opravný prostředek, který vstupuje do právní jistoty vzniklé právní moci původního rozsudku. Zvláště podání dovolání v neprospěch odsouzeného by mělo být užito jen při zcela mimořádných okolnostech. Podání dovolání jen proti výroku o trestu v neprospěch odsouzeného v okamžiku, kdy trestní stíhání trvá velmi dlouho, je nesprávné. Nejvyšší státní zástupce tak vystavil stát mezinárodněprávní odpovědnosti za další prodlužování soudního řízení s průtahy.

Trestní stíhání Tůmy, Vítky i Eliáše bylo zastaveno po vydání amnestie z důvodu chybějícího výroku o trestu. Výroky v otázce viny i náhrady škody nabyly právní moci již 29. 6. 2011, tedy před vydáním amnestie. Amnestií i následným rozhodnutím Vrchního soudu v Praze o zastavení trestního stíhání⁹⁵ nebyly zrušeny. Nadále mohly být užity při vymáhání nároků poškozených.

Hlavní obžalovaní byli již pravomocně odsouzeni roku 2006 – Petr Smetka na 12 let odnětí svobody, Ivan Král a Pavel Středa k podmíněnému trestu odnětí svobody a amnestie se jich netýkala. Již v tomto rozsudku bylo přiznáno právo na náhradu škody ve výši asi miliardy korun.⁹⁶ Odsouzení hlavních obžalovaných za podstatně kratší dobu vyvrací námitku, že trestní stíhání trvalo dlouho z důvodu velkého množství poškozených.

7. Český dům, Srba a spol.

Trestní stíhání začalo 2004 a trvalo přes 8 let. Obžaloba podána Vrchním státním zastupitelstvím v Praze 1. 2. 2006. Městský soud v Praze jako soud 1. stupně 2x obžalované zprostil 30. 5. 2007 a 15. 12. 2009. Věc mu vždy vrátil soud odvolací Vrchní soud v Praze 29. 2. 2008 a 30. 9. 2010. I zde za délku řízení může různý právní pohled jednotlivých soudů.

8. BENA a Tukový průmysl

Trestní stíhání zahájeno 2002 a trvalo přes 10 let, aniž bylo nařízeno hlavní líčení. Délka přípravného řízení trvala 9 let. Obžaloba podána Vrchním státním zastupitelstvím v Praze 16. 12. 2011. Dne 30. 5. 2012 bylo rozhodnuto o vrácení státnímu zástupci k došetření, což však bylo nadřízeným soudem 23. 10. 2012 zrušeno.

9. Soudce Jiří Berka, konkurzní správce Daniel Thonat a Lubor Kindl.

Stíhání soudce Jiřího Berky začalo v roce 2003 a postupně rozšiřováno o skutky až do roku 2008. Obžaloba byla podána Vrchním státním zastupitelstvím v Praze 2. 12. 2005

⁹² Městský soud v Praze 49T 17/2007.

⁹³ Městský soud v Praze 3T 14/2001. Vrchní soud v Praze 6To 16/2005, 6To 6/2011.

⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu z 30. 10. 2012, 11Tdo 408/2012-279.

⁹⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze z 10. 1. 2013, 6To 6/2011. Potvrzeno usnesením Nejvyššího soudu z 29. 8. 2013, 11Tdo 712/2013, kterým bylo zamítnuto dovolání nejvyššího státního zástupce.

⁹⁶ JIŘÍ HERMÁNEK: Právo: Kauza H-System a.s. *Neviditelný pes* 10. 5. 2013, http://neviditelnypes.lidovky.cz/pravo-kauza-h-system-a-s-0sn-/p_spolecnost.asp?c=A130508_203239_p_spolecnost_wag

a rozšiřována. Po podání obžaloby uplynulo 5 let do vynesení rozsudku Krajským soudem v Českých Budějovicích 6. 4. 2010. Značnou část doby docházelo k odnímání a příkázání věci mezi jednotlivými krajskými i vrchními soudy. Doba mezi vynesením a rozesláním rozsudku 31. 12. 2010 trvala 8 měsíců. Rozsudek však byl odvolacím Vrchním soudem v Olomouci, kterému byla věc přikázána, zrušen. Krajský soud v Českých Budějovicích nesprávně uplatnil amnestii na celou trestní věc, i na dílčí protiprávní jednání, pro které bylo stíhání zahájeno v době kratší 8 let, což však Vrchní soud v Olomouci zrušil. Vrchní soud však uznal nesprávně amnestii na dílčí protiprávní jednání, od nichž již uplynulo více než 8 let. Ovšem toto rozhodnutí zrušil Nejvyšší soud na základě dovolání nejvyššího státního zástupce z důvodu, že u všech obviněných je nutné použít zvýšenou trestní sazbu o jednu třetinu, protože činy byly spáchány ve prospěch organizované skupiny. Tím byla horní hranice trestu vyšší než 10 let. Navíc v případě soudce Berky šlo o trestný čin zneužití pravomoci úřední osoby, kde je i bez tohoto zvýšení trestní sazba 12 let.⁹⁷ Proto trestní stíhání soudce Jiřího Berky a spol. pokračovalo. Kauza je příkladem toho, jak pod amnestii byly zahrnuta i stíhání, kterých se amnestie nedotkla, ale se díky ní chtěli zbavit nepříjemných věcí.

10. Konečný, Rédl

Trestní stíhání zahájeno 2003 a pak bylo pro duševní poruchu obviněných přerušeno Vrchním státním zastupitelstvím v Praze, což byl stav trvajících. Zde sice nešlo o průtahy na straně státu, ale změnu stavu nebylo možné očekávat.

11. Pitr a spol.

Zde bylo trestní stíhání zahájeno 19. 4. 2004 a pak opakovaně - celkem 4x (dále 5. 12. 2007, 13. 2. 2008, 28. 6. 2010), protože byla zrušena předchozí rozhodnutí policejního orgánu o zahájení trestního stíhání státním zástupcem. I zde je důvod průtahů na straně státu. Stíhání trvalo 9 let a do vyhlášení amnestie nebyla podána Vrchním státním zastupitelstvím v Praze obžaloba.

12. Takáč, Bakus, KPT Quantum

Stíhání zahájeno 2002. Poprvé podána obžaloba Vrchním státním zastupitelstvím v Praze 9. 9. 2004, věc byla opakovaně po podání obžaloby Krajskému soudu v Hradci Králové vrácena státnímu zástupci k došetření 28. 4. 2005, 13. 3. 2007, 29. 12. 2010, 20. 7. 2012.⁹⁸ První tři vrácení byly Vrchním soudem v Praze potvrzeny, poslední bylo zrušeno 18. 12. 2012. Ke dni vyhlášení amnestie trvalo trestní stíhání více než 10 let, aniž bylo nařízeno hlavní líčení. Šlo o klasický příklad ping-pongu mezi soudy a státním zastupitelstvím.

13. Tejkal, Private Investors

Stíhání zahájeno 2001 a trvalo asi 12 let. Obžaloba Městskému soudu v Praze byla podána Vrchním státním zastupitelstvím v Praze až po 9 letech 30. 12. 2010. Nepravomocný rozsudek byl vyhlášen 15. 5. 2012.⁹⁹

14. Union Banka

Stíhání zahájeno 2003 a za další skutky 2004. Přitom obžaloba byla podána až 12. 5. 2010. Byly zde spory mezi dozorovým a nadřízeným státním zástupcem v rámci Vrchního státního zastupitelství v Olomouci o rozsah obžaloby. Po vyhlášení amnestie čtyři obžalováni akceptovali amnestii (Jiří Babiš, Miroslav Fučík, Tomáš Michal,

⁹⁷ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ze dne 11. 1. 2013, 9T 1/2007, týkající se obviněných JUDr. Daniela Thonata a Lubora Kindla, a usnesení ze dne 10. 1. 2013, 9T 1/2007, týkající se obviněného JUDr. Jiřího Berky. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 4. 4. 2013, 6To 16/2013. Usnesení Nejvyššího soudu z 13. 8. 2014, 5Tdo 769/2013-129.

⁹⁸ Krajský soud v Hradci Králové 2T 13/2006.

⁹⁹ Městský soud v Praze 40T 9/2010, 40T 1/2011.

Tomáš Seidler), obžalovaná Alena Pejčochová trvala na pokračování soudního řízení a Krajský soud v Ostravě ji 3. 6. 2013 obžaloby zprostil. Přitom předseda senátu krajského soudu Igor Krajdl potvrdil, že obžalovaní nevyvedli z banky peníze, nezpůsobili jí škodu. Již dříve státní zástupce sám navrhl tři obžalované obžaloby zprostit.¹⁰⁰

15. Moravia Banka

Stíhání zahájeno 15. 9. 1999 a postupně další obvinění do roku 2001. Stíhání do vyhlášení amnestie trvalo přes 13 let. Obžaloba podána Vrchním státním zastupitelstvím v Olomouci 24. 8. 2001. První rozsudek Krajského soudu v Ostravě vyhlášen 19. 10. 2006, ale rozeslán až 17. 8. 2007. Tento rozsudek byl zrušen odvolacím vrchním soudem 25. 9. 2008. Druhý rozsudek první instance byl vyhlášen 17. 4. 2009, ale zrušen Nejvyšším soudem 28. 3. 2012 spolu s rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci z 29. 4. 2010 v jejich odsuzující části.¹⁰¹ Byl zde rozpor mezi názory soudu první, druhé i dovolací instance, ale např. rozeslání rozsudku trvalo v jednom případě 10 měsíců.

16. První družstevní záložna

Stíhání začalo roku 2000, postupně obviněno do roku 2002 šest osob. Obžaloba podána Vrchním státním zastupitelstvím v Olomouci 18. 9. 2002 a 16. 4. 2004 Krajskému soudu v Ostravě, který 30. 9. 2010 vydal usnesení, jímž trestní stíhání 5 obviněných zastavil z důvodu promlčení. Vrchní soud u jednoho obviněného toto rozhodnutí zrušil a v ostatních potvrdil. Na základě dovolání nejvyšší státní zástupkyně Nejvyšší soud 27. 4. 2011 zrušil celé usnesení krajského soudu.¹⁰² Byly zde rozpory soudů ve věci právní kvalifikace a promlčení. Samotný soud 1. stupně rozhodoval o promlčení po 6 letech od podání obžaloby.

17. Českomoravská družstevní záložna

Stíhání zahájeno 14. 12. 2000, postupně do 22. 3. 2001 obviněno celkem 8 osob. Obžaloba podána Vrchním státním zastupitelstvím v Olomouci 19. 2. 2002. Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě vydáno 5. 3. 2007, ale zrušeno odvolacím soudem 12. 6. 2008 a druhé rozhodnutí soudu první instance vydáno 20. 3. 2012, které bylo napadeno opravným prostředkem. Byly zde rozpory soudů ve věci právní kvalifikace. Samotný soud 1. stupně rozhodoval o obžalobě 5 let.¹⁰³ Na straně soudu 1. stupně došlo ke změně senátu a bylo nutno opakovat dokazování.

18. Dimitrij Stankovič

Obžaloba podána 24. 4. 2006. Rozsudek Městského soudu v Praze¹⁰⁴ byl vydán třikrát (2007, 2011, 2012), protože byl 2x zrušen odvolacím Vrchním soudem v Praze.

19. Martin Guth

Obžaloba byla doručena Krajskému soudu v Praze 20. 2. 2004. Rozsudek byl vydán soudem 1. instance až 11. 6. 2012.¹⁰⁵

20. Pavel Dvořák

¹⁰⁰ Zpravodajství České televize Ostrava, 3. 6. 2013. <http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-ostava/zpravy/229957-kvuli-union-bance-nepadnou-tresty-amnestii-doplnilo-zprosteni-viny/>Případ Union banky je u konce, manažerku soud zprostil žaloby. *Mladá Fronta Dnes* 4. 6. 2013, ISSN 1210-1168, s. 1. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě z 3. 6. 2013, 35T 5/2010.

¹⁰¹ Krajský soud v Ostravě 35T 15/01. Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci z 29. 4. 2010, 5To 76/2009. Rozsudek Nejvyššího soudu z 28. 3. 2012, 5Tdo 361/2011.

¹⁰² Usnesení Krajského soudu v Ostravě z 3. 2. 2010, 54T 1/2004. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze 17. 3. 2010, 6To 22/2010. Usnesení Nejvyššího soudu z 27. 4. 2011, 5Tdo 513/2011-18.

¹⁰³ Krajský soud v Ostravě 32T 1/2002, 32T 6/2003.

¹⁰⁴ Městský soud v Praze 43T 8/2006.

¹⁰⁵ Krajský soud v Praze 4T 34/2011.

Trestní stíhání začalo 26. 3. 1996 pro neoprávněné podnikání, obžaloba podána 14. 6. 2005. Rozsudek 1. instance vyhlášen Krajským soudem Hradec Králové 12. 9. 2006, ale zrušen Vrchním soudem v Praze a 12. 4. 2007 věc vrácena státnímu zástupci k došetření za účelem nového řádného popisu skutku po 11 letech od původního zahájení trestního stíhání. V roce 2012 byl vydán nový rozsudek krajského soudu a věc opět postoupena odvolacímu Vrchnímu soudu v Praze.¹⁰⁶

21. Josef Douska

Trestní stíhání za drogovou trestnou činnost bylo zahájeno 21. 5. 1998. Obžaloba podána ke Krajskému soudu v Ústí nad Labem, který vydal opakovaně rozsudky 2002, 2004, 2010, protože byly vždy zrušeny vrchním soudem. Nakonec však zrušil Nejvyšší soud usnesením z 11. 1. 2012 rozsudek vrchního i krajského soudu a věc vrátil krajskému soudu. Již čtvrtý rozsudek krajského soudu byl vyhlášen 21. 9. 2012 a věc znovu postoupena odvolacímu vrchnímu soudu.¹⁰⁷

22. Simon Winsor Grant

Trestní stíhání zahájeno 29. 4. 1996. Obžaloba podána k Městskému soudu v Praze 8. 8. 2003, následně přikázána Krajskému soudu v Praze. Věc byla opakovaně vrácena státnímu zástupci k došetření (25. 8. 2003, 28. 11. 2003, 28. 6. 2007). Další nepravomocné rozhodnutí o vrácení k došetření z 28. 12. 2007 bylo nadřízeným soudem zrušeno. Dne 26. 6. 2008 krajský soud trestní stíhání zastavil, což však zrušil 17. 3. 2009 Nejvyšší soud. Roku 2009 vydán nepravomocný rozsudek a věc postoupena odvolacímu vrchnímu soudu.¹⁰⁸

23. Pavel Mazura, Miroslav Poláček

Trestní stíhání zahájeno 13. 9. 2004, obžaloba podána Městskému soudu v Praze až 16. 12. 2011. Věc vrácena státnímu zástupci k došetření, ale toto rozhodnutí nadřízený vrchní soud zrušil. Následně Městský soud nepravomocně zastavil trestní stíhání 16. 11. 2012 a věc postoupena vrchnímu soudu.¹⁰⁹

Je zřejmé, že v předmětných kauzách šlo o stíhání trvající většinou více než 10 let a nejčastějšími příčinami dlouhého řízení jsou opakovaná vrácení věci do přípravného řízení nebo opakované vrácení soudu 1. stupně. Dochází k ping-pongu soud-státní zastupitelství a soud-soud, což je věcí státu, nikoliv obviněných.

3.1.5 Řešení průtahů

Nejsme jediní, kteří mají průtahy v soudním řízení, ale stát je musí řešit. Např. v USA je radikálním příkladem řešení zákon o rychlém soudu z roku 1974, který vůči federálním orgánům stanoví, že, až na výjimky, je nutné do 100 dnů od zatčení uskutečnit soudní přelíčení, jinak to zpravidla má za následek zrušení obžaloby.¹¹⁰

Pokud jsou u nás trestní stíhání trvající i 15 let a nejedná se o osobu uprchlou či skrývající se, stát neplní své povinnosti a je správné to napravit. Výklad práva má být rozumný. Stíhá-li stát někoho trestně a zároveň jej za to má finančně odškodnit, jde o nerozum. Proto je správné, aby náš stát sám takové situaci předešel a nepřiměřeně dlouhé trestní stíhání řešil za použití právních nástrojů vnitrostátního práva. Nejvyšší soud již připustil, že nepřiměřená délka trestního stíhání může být důvodem pro jeho zastavení, byť jsou i judikáty odlišné. Ústavní soud za prostředek vnitrostátního práva, který má zamezit mezinárodní odpovědnosti státu spojené s finančními platbami, považuje razantní snížení trestu. Ovšem použitelnými nástroji

¹⁰⁶ Vrchní soud v Praze 9To 74/2012.

¹⁰⁷ Vrchní soud v Praze 11To 167/2012.

¹⁰⁸ Vrchní soud v Praze 12To 1/2012.

¹⁰⁹ Vrchní soud v Praze 12To 83/2012.

¹¹⁰ Zákon byl přijat na základě senátní iniciativy přes odpor Ministerstva spravedlnosti. JAMES A. INICIARDI: *Trestní spravedlnost*. Praha 1994, ISBN 80-85605-30-9, s. 441.

jsou i milost v konkrétním případě či amnestie na základě obecných kritérií. V budoucnu by orgány činné v trestním řízení měly sledovat délku řízení, a pokud přesáhne 6 let nasadit všechny síly k jeho skončení. Například podáním opravného prostředku proti rozsudku jen proto, že trest se zdá státnímu zastupitelství nízký, ve stíhání, které trvá víc než 6 let, sám stát protahuje trestní stíhání a riskuje, že z toho budou vyvozeny důsledky.

Jinou legislativní možností odstranění průtahů je zrušení možnosti soudu vracet věc k došetření do přípravného řízení. Státní zastupitelství má odpovědnost za obžalobu. Dojde-li k závěru, že má dostatek důvodů pro podání obžaloby, nemá mu ji soud vracet, ale buď určité důkazy iniciativně provést sám, nebo obžalovaného zprostit pro vady obžaloby. Opakovaným vracením věci k došetření vzniká ping-pong mezi soudem a státním zastupitelstvím, který z viny státu vede k průtahům.

3.2 Prominutí nepodmíněných trestů odnětí svobody

Osobám, které v roce 2013 dosáhly či měly dosáhnout 75 let, se prominul trest odnětí svobody, pokud nepřevýšil 10 let. U osob, které v roce 2013 dosáhly či měly dosáhnout 70 let, se prominul tresty nepřevyšující 3 roky. Reálně bylo na základě amnestie propuštěno 5 osob, které v roce 2013 dosáhly věku 75 let, a 12 osob s věkem 70-74 let. Staří vězni mají zvláštní nároky (nemoci, diety apod.), což zatěžuje věznic. Trestní recidiva se stářím vytrácí.

Prominuty a zahlazeny byly tresty do jednoho roku. Dále byly prominuty tresty do 2 let za předpokladu, že odsouzený nespáchal zločiny proti životu a zdraví a některé další zločiny a zároveň nejde o recidivisty. Prominutí trestu odnětí svobody na 1-2 roky bylo podmíněno nespácháním trestného činu v následujících 5 letech.

Přeplněnost věznic je faktem a může vést i k vězeňské vzpouře. Stát musí tomuto stavu předejít ukládáním trestů domácího vězení či jiných alternativních trestů za bagatelní přečiny. Není-li tomu tak, je amnestie řešením, jak se vyvarovat nepokojů v přeplněných věznicích. Bývalý ředitel Kanceláře Generálního ředitelství Vězeňské služby Martin Jůzl k amnestii z 1. 1. 2013 uvedl: „*Amnestie, ať již ji hodnotíme jakkoliv, pomohla především samotné vězeňské službě. Tak jako před čtvrt stoletím, vězeňská služba i dnes již řešila problémy s vypětím všech sil...*“. Celkově Jůzl o pozitivěch amnestie z 1. 1. 2013 uvádí: „*Pomohla především Vězeňské službě ČR v mnoha směrech, dlouhla do pomalejšího tempa justice, ušetří peníze, řadu lidí učiní šťastnými (kromě amnestovaných vězňů i jejich rodiny), výrazně snížila riziko vzpour a nutně vyburcuje úřady a Probační a mediační službu k zvýšeným aktivitám v rámci postpenitenciární péče a svých působností.*“.¹¹¹

Jiným řešením přeplněných věznic je stavba nových, což je drahé. Ve srovnání se západní Evropou bylo u nás více vězňů na 100 000 obyvatel. Netrestáme rozdílně závažnou kriminalitu, ale méně závažné přečiny. K 31. 12. 2012 u nás bylo vězněno s trestem odnětí svobody do 1 roku 6 314 osob. S trestem 1-2 roky bylo vězněno 5 253 osob včetně recidivistů a pachatelů některých zločinů, na které se amnestie nevztahovala. Trest odnětí svobody do 2 let mělo v prosinci 2012 asi 56,53% ze všech 20 461 vězňů (včetně 32 osob v detenci).¹¹² Vězni nastupují do výkonu trestu postupně a jen někomu byl prominut celý trest. Řada byla propuštěna dřív o pár týdnů. Nakonec bylo propuštěno z výkonu trestu odnětí svobody na základě amnestie 6 455 osob.¹¹³ Amnestovanému zůstává povinnost nahradit škodu.

¹¹¹ MILOSLAV JŮZL: Čas odhalí pravdu. *České vězeňství* 1/2013, ISSN 1213-9297, s. 9 sl. 2 a 3.

¹¹² Měsíční statistické hlášení Vězeňské služby za prosinec 2012, tabulka V – Počet odsouzených podle nařízené délky trestu. Veřejně dostupné na webu Vězeňské služby.

http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/M%C4%9Bs%C3%AD%C4%8Dn%C3%AD%20statistik%C3%A9%20hl%C3%A1en%C3%AD%20/2012/MSH12-2012.pdf

¹¹³ Údaj Vězeňské služby k 8. 4. 2013.

3.3 Prominutí podmíněných trestů odnětí svobody, domácího vězení a obecně prospěšných prací

Byly prominuty podmíněně odložené tresty odnětí svobody ve stejném rozsahu jako nepodmíněné tresty odnětí svobody, tedy 2 roky a u osob, které dosáhly či v roce 2013 měly dosáhnout věku 70 let, 3 roky odnětí svobody. Výslovně nebyla u starých osob stanovena doba výše promíjeného podmíněného trestu odnětí svobody, ale 3 roky je maximální výše podmíněně odloženého trestu odnětí svobody. Prominuty byly tresty domácího vězení, což se dotklo 359 osob,¹¹⁴ a obecně prospěšných prací.

Při aplikaci amnestie je nutné postupovat tak, aby byla aplikována jen v případě, kdy je to pro odsouzeného výhodnější. Amnestie nemá ztížit právní postavení osob. Amnestie tedy nemůže být užitá v případě, kdy už uplynula zkušební doba podmíněného odkladu trestu odnětí svobody, ale soud ještě nevydal rozhodnutí, zda se odsouzený osvědčil. Pokud by se totiž osvědčil, je takové rozhodnutí soudu pro odsouzeného příznivější. Amnestie může být případně užitá až po zjištění, že se odsouzený ve zkušební době neosvědčil. Nejvyšší soud k tomu uvedl: „Z uvedeného výčtu je zřejmé, že zkušební doba podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody stanovena usnesením Okresního soudu Brno-venkov ze dne 6. 11. 2007, sp. zn. 1 PP 134/2007, uplynula dne 6. 11. 2012, tj. ještě před vyhlášením rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii, a bylo proto povinností soudu provést šetření o tom, zda se podmíněně propuštěný ve zkušební době osvědčil či nikoliv. Teprve v případě, že by soud dospěl k závěru, že se podmíněně propuštěný ve zkušební době neosvědčil, by použití amnestie přicházelo v úvahu (srovnej R 48/1976).“¹¹⁵

3.4 Neprominutí dalších trestů

Dřívější amnestie zpravidla promíjely i peněžitě tresty, amnestie z 1. 1. 2013 to nečinila. Nebyl prominut trest propadnutí majetku, věci nebo jiné majetkové hodnoty. Nebyl prominut ani trest zákazu činnosti. Pokud by se tak stalo, nastal by zvláště v případě trestů za dopravní nehody, kde je zpravidla ukládán trest zákazu činnosti, paradox, že za závažné porušení práva při provozu na pozemních komunikacích, které je posuzováno jako trestný čin, by trest byl prominut, zatímco sankce v přestupkovém řízení za méně závažné porušení nikoliv. Tento paradox by mohl být odstraněn jen zároveň vydanou přestupkovou amnestií. Přestupková amnestie byla vládami naposledy udělena v roce 1990. Nedoprovázela amnestie Václava Havla z roku 1993 a 1998. Též v období 1962-89 byly udělovány amnestie, aniž by byly amnestie přestupkové. Společná trestní a přestupková amnestie byla v roce 1960.

3.5 Kontrasignace

Amnestii spolupodepsal předseda vlády. Stejně jako u amnestií Václava Havla roku 1993 a 1998 se k ní předem nevyjadřovala vláda.¹¹⁶ V případě amnestie Václava Havla z 3. 2. 1993 vláda věc neprojednávala a v případě amnestie Václava Havla z 3. 2. 1998 předseda vlády informoval vládu na jejím zasedání, že amnestii kontrasignoval, ale až po vlastní kontrasignaci. Vláda jeho spolupodpis vzala na vědomí.¹¹⁷ Ani kontrasignaci amnestie Václava Klause z 1. 1. 2013 vláda neprojednala. Prezident ji oznámil v novoročním projevu.

¹¹⁴ Údaj Probační a mediační služby o počtu osob s tímto trestem k 31. 12. 2012.

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu z 26. 3. 2014, 3Tz 13/2014-15.

¹¹⁶ V roce 1993 zpracoval návrh amnestie na žádost Kanceláře prezidenta republiky zaměstnanec Ministerstva spravedlnosti Král, který jej postoupil Kanceláři prezidenta a na vědomí ministru spravedlnosti bez jakýchkoliv odhadů počtu propuštěných osob a zastavených trestních stíhání. O přípravě amnestie v roce 1998 nejsou známy bližší informace.

¹¹⁷ Bod 16 Záznamu z jednání vlády 2. 2. 1998, http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/ADBC02365D6E7294C12571B6006F0211

Kontrasignace je právo premiéra a na něm záleží, co vládě předloží. Premiér pak vládu informoval na jejím následujícím zasedání 9. 1. 2013.

4. Porovnání amnestie z roku 1990 a 2013

Amnestie z 1. 1. 2013 se někdy porovnává s amnestií prezidenta Václava Havla z 1. 1. 1990.¹¹⁸ Amnestie z roku 2013 vedla k propuštění 6 455 odsouzených osob¹¹⁹ z výkonu trestu odnětí svobody z celkových asi 23 000 vězňů. V případě amnestie Václava Havla bylo propuštěno asi 15 000 osob na území Čech, Moravy a Slezska a okolo 23 000 osob na území celého Československa.¹²⁰ Tedy amnestie z roku 2013 při propuštění vězňů dosahovala v rámci Čech, Moravy a Slezska asi 40% amnestie z roku 1990.

Amnestie z roku 1990 se rovněž vztahovala i na budoucí tresty, které teprve byly po amnestii uloženy za trestné činy spáchané před amnestií. Amnestie z roku 2013 se vztahovala v oblasti promíjení trestů jen na již pravomocně uložené tresty. Dále amnestie z roku 1990 zmírňovala ostatní tresty uložené za úmyslné trestné činy o jednu třetinu (nejméně však 2 roky) a za nedbalostní trestné činy o jednu polovinu (nejméně však 3 roky), což se netýkalo zvláště závažných recidivistů a pachatelů vražd, znásilnění, pohlavního zneužívání, loupeže, teroru a obecného ohrožení, kterým byl prominut 1 rok. Aplikace amnestie z 1. 1. 1990 trpěla v oblasti zmírňování trestů výkladovými problémy. Proto k ní zaujaly sjednocovací stanovisko Nejvyšší soud ČR i československý Nejvyšší soud.¹²¹

V případě podmíněně odložených trestů odnětí svobody byly amnestií z roku 2013 prominuty převážně tresty do 2 let s výjimkou vězňů s věkem 70 let a vyšším, zatímco amnestie z roku 1990 promíjela všechny podmíněně odložené tresty odnětí svobody. Z jiných trestů amnestie z roku 2013 promíjela jen tresty domácího vězení a obecně prospěšných prací. Amnestie z roku 1990 promíjela všechny tresty nápravného opatření (dnes neexistují, ale jejich jistou obdobou jsou obecně prospěšné práce) a peněžité tresty.

I v amnestii z roku 1990 bylo zastavováno trestní stíhání a to u trestných činů spáchaných úmyslně, pokud hrozil trest odnětí svobody až na 3 roky, a u trestných činů nedbalostních, pokud hrozil trest až 5 let odnětí svobody. Prezident Václav Havel navíc využil práva nařídit, aby se určitá trestní stíhání nezačala, což amnestie z 1. 1. 2013 neobsahovala.

¹¹⁸ V informaci pro ministryni spravedlnosti České republiky je výslovně uvedeno: „pro krátkost času nebylo možné shromáždit početní údaje“ a dále, že amnestie se „dotkne velkého počtu osob“ bez bližšího upřesnění. Informace dr. Horného o amnestii pro ministryni spravedlnosti České socialistické republiky Dagmar Burešovou o poradě na československé Generální prokuratuře dne 27. 12. 1989 k přípravě amnestie prezidenta republiky č. 508/90-OD.

Příprava amnestie byla následně odpoledne projednána předsednictvem československé vlády (ne vládou) 27. 12. 1989. Bod 1 záznamu č. 1 z jednání Předsednictva československé vlády dne 27. 12. 1989.

¹¹⁹ Údaj Vězeňské služby k 8. 4. 2013.

¹²⁰ MILOSLAV JŮZL: Čas odhalí pravdu. *České vězeňství* 1/2013, ISSN 1213-9297, s. 8 sl. 2.

¹²¹ Stanovisko Trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky z 12. 1. 1990, Tpj. 21/90, které bylo iniciováno dopisem ministryně spravedlnosti z 10. 1. 1990. Stanovisko k zajištění jednotného výkladu Nejvyššího soudu České a Slovenské Federativní Republiky z 6. 11. 1990, St 1/90.